SANAYİ POLİTİKALARI İLE SOSYAL REFAH ARASINDAKİ İLİŞKİLER: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

İstanbul Ticaret Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetimi

(Yüksek Lisans Tezi)

YAĞMUR SULTAN ŞAHİN

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi SABRİ ÖZ

İstanbul - 2020

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetimi Yüksek Lisans programı öğrencisi Yağmur Sultan ŞAHİN'in "Sanayi Politikaları ile Sosyal Refah arasındaki İlişkiler: Türkiye Örneği" başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu **19.08.2020** tarih ve **2020-512/14** sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

UNVANI, ADI SOYADI

TEZ DANIŞMANI : Dr. Öğr. Üyesi Sabri ÖZ

JÜRİ ÜYESİ : Doç Dr. Okşan KİBRİTCİ ARTAR

JÜRİ ÜYESİ : Doç. Dr. Murat ÇEMBERCİ

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

Sanayi Politikaları ile Sosyal Refah arasındaki İlişkiler:

Türkiye Örneği

Yağmur Sultan Şahin

Özet

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu sonrası 1923 Yılı İktisat Kongresi ile başlayan Türkiye Sanayi yapılanması, özelde ve globalde yaşanan dönüm noktaları ile değişime uğramıştır.

Bu dönüşüm noktalarından ilki, 1960 Askeri darbesi, bir diğeri 1980 Askeri darbesidir. Bir sonraki dönüm noktası ise 2001 Ekonomik Krizidir.

İthal ikameci olarak başlayan sanayi politikaları dönem içinde teknolojik ve rekabet edebilen bir yapıya bürünmüştür. Nüfusu doğrusal olarak büyümekte olan bir ülke olarak Türkiye, refah seviyesinde genel trendde artan ancak dönemsel incelendiğinde yükselmeler/alçalmalar gösteren bir ülkedir. Bunun temel sebeplerinden biri olarak iktisadi politikalardaki istikrarsızlık gösterilebilir.

Yakın dönem Sanayi Politikaları ülkeyi, rekabet edebilen bir ekonomisi olan, teknolojik olarak çağı yakalamış ve refah bir topluma sahip ülke haline getirmek üzerinedir.

Anahtar Kelimeler: Sanayi Politikaları, Sosyal Refah, Kalkınma Planı, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla.

The Relationship Between Industrial Policy and Social Welfare:

Turkey

Yağmur Sultan Şahin

Abstract

In the period starting from the establishment of the Republic of Turkey, the industry has undergone many changes individually and globally after the Economics Congress held in 1923.

The first cause of these changes is the 1960 Military coup and another one is the 1980 Military coup. The next turning point is the 2001 Economic Crisis.

Industrial policies which started as import substitutes, turned into a technological and competitive structure during the period. Turkey is a country that shows a linear increase in the population. Although the welfare level shows an increase in the general trend, it shows increases/decreases when examined periodically. One of the main reasons for this is the instability in economic policies.

The recent era of industrial policies' aim is to turn the country into a country with a competitive economy, a technologically up-to-date and prosperous society.

Keywords: Industrial Policies, Social Welfare, Development Plan, Gross National Product

İÇİNDEKİLER

Özet i

Abstract ii

TABLOLAR LİSTESİ v

GRAFİKLER LİSTESİ vi

KISALTMALAR vii

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM – 1923-1949 Yılları Arasında Sanayileşmede Yaşanan Gelişmeler 2

1.1. 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu: 2

1.2. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı Sonrası Gelişmeler 3

1.3. Cumhuriyet Dönemi Sonrası Nüfus Politikaları 6

1.3.1. 1927- 1950 Yılları Arasında Uygulanan Nüfus Politikası 7

2. BÖLÜM- 1950-1979 Yılları Arasında Sanayileşmede Yaşanan Gelişmeler 10

2.1. Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kuruluşu Sonrası Gelişmeler 12

2.2. 1951-1980 Yılları Arasında Uygulanan Nüfus Politikaları 19

3. BÖLÜM – 1980-2001 Yılları Arasında Sanayileşmede Yaşanan Gelişmeler 23

3.1. 24 Ocak Kararları 24

3.2. 1980 Sonrası Nüfus Politikaları 28

3.3. 2001 Yılı Öncesi Genel Durum 30

4. BÖLÜM – 2001-2016 Vizyon 2023 Dönemi 34

4.1. Sanayisizleşme 38

4.2. Sanayi 4.0 Olgusuna Genel Bakış 40

4.4. 2001 ve Sonrası Kalkınma Dönemi Nüfus Politikaları 44

4.5. İnsani Gelişme Endeksi 49

4.6. Legatum Refah Endeksi 51

4.6.1. Endeksin Yorumlanması 53

4.6.2. Endeksin Uygulanması 53

4.6.3. Endeksin Kaynakları 54

4.6.4. Endeksin Kullanım Alanları 55

4.6.5. Endeksin Yönelttiği Dönüşüm Yolları 57

4.6.6. Türkiye Özelinde Legatum Refah Endeksi Gözlemi 59

SONUÇ 64

KAYNAKÇA 65

ÇEVRİMİÇİ KAYNAKÇA 68

EKLER 69

1. Legatum Refah Endeksi Raporu 12 Alt Element Türkiye Sıralaması 69

Birinci Bölüm 69

2. Legatum Refah Endeksi Raporu 12 Alt Element Türkiye Sıralaması 70

İkinci Bölüm 70

3. Legatum Refah Endeksi Raporu 12 Alt Element Türkiye Puanlaması 71

Birinci Bölüm 71

4. Legatum Refah Endeksi Raporu 12 Alt Element Türkiye Puanlaması 72

İkinci Bölüm 72

5. Legatum Refah Endeksi Raporu Bazı Ülkelere Ait Puanlar 73

6. Legatum Refah Endeksi Raporu Bazı Ülkelere Ait Sıralamalar 74

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1927- 1950 Yılları Arası Türkiye'de Nüfus ve Nüfustaki büyüme Hızı **8**

Tablo 2. 1950-1980 Yılları Arası Türkiye'de Nüfus ve Nüfustaki büyüme Hızı….. **22**

Tablo 3. 1980-2000 Yılları Arası Türkiye'de Nüfus ve Nüfustaki büyüme Hızı**…. 30**

Tablo 4. 2001-2013 Yılları Arası Nüfus ve İstihdam Sayıları ile İstihdam Oranları **36**

Tablo 5. 2000-2016 Yılları Arası Avrupa Birliği Ülkeleri, OECD Ülkeleri ile Türkiye'deki İstihdam Sayıları **37**

Tablo 6. 2000-2016 Yılları Arası Türkiye'de Nüfus ve Nüfustaki büyüme Hızı **…44**

Tablo 7. 1923-2016 Yılları Arası Türkiye'deki Yıl Ortası Nüfus Sayıları ve USD Cinsinden Kişi Başı GSYİH.....**45**

Tablo 8. 2001-2016 Yılları Arası Türkiye'deki Nüfus, USD Cinsinden Kişi Başı GSYİH ile İnsani Gelişim Endeksi Puanı ve Sıralaması.....**48**

Tablo 9. 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'nin LRE Skorları..... **57**

Tablo 10. 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'nin LRE Sıralamaları..... **59**

Tablo 11. 2001-2016 Yılları Arası Türkiye'deki Nüfus, USD Cinsinden Kişi Başı GSYİH ile Legatum Gelişim Endeksi Puanı ve Sıralaması **60**

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. 1923-2016 Yılları Arası Türkiye'deki Yıl Ortası Nüfus Sayıları ve USD Cinsinden Kişi Başı GSYİH Değişimi **46**

Grafik 2. 1990-2016 Yılları Arası Türkiye'nin HDI Puanı ve Sırasındaki Değişim **48**

Grafik 3. 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'nin LRE Sıralamalarındaki Değişim **59**

Grafik 4. 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'nin LRE Puan ve Sıralama Değişim Grafiği **60**

KISALTMALAR

ss. : Sayfa sayısı

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

GB : Gümrük Birliği

GSYİH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IMF : International Money Fond

OECD : The Organization for Economic Co-operation and Developement

TİM : Türkiye İhracatçılar Meclisi

TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSİAD : Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği

LRE: Legatum Refah Endeksi

HDI : Human Development Index

İGE : İnsani Gelişim Endeksi

USD : United States Dollar

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

GİRİŞ

Türkiye ülkede kalkınma sağlamak amacıyla, zamanının kabul gören ideolojilerini izlemek yerine ülke şartlarına uygun, özgün yollar benimsemiştir.

Bu yüzden Türkiye'nin temel amacı toplumun ve kurumların hepsinde köklü değişikliğe gitmek olmuştur. Bu değişim süreci mevcut yaşam tarzında köklü değişiklikleri de getirmiştir. Cumhuriyet Türkiye'si , başta bu değişimi görev olarak üstlenmiş ve bu görevi bilim ve teknolojinin olanaklarıyla yerine getirmeyi amaçlamıştır. Bu yolda erken Cumhuriyet Döneminden belli bir döneme kadar bilimsel ve teknolojik ilerlemeye çok önem verilmiştir. Türkiye ihtiyaç duyulan kalkınma ve değişimi bilim ve teknolojide yapacağı ilerlemeler ile yapmayı bias edinmiştir. Bilim ve teknolojinin ülkenin kalkınmasındaki önemli payı üretim odaklı bir sanayileşme planının yansıra modern bir Türk toplumu oluşumunun da temelleridir. Sanayileşmedeki temel algı, Türkiye'nin yerli üretimi temel alan sanayileşme kültürüne dayanmaktadır. Çünkü üretim alanında ihtiyacı karşılayabilecek seviyelere gelmek, bilim ve teknolojinin kültür olarak benimsenmesi ve hatta ülkenin bu alanlarda rekabet edebilen seviyelerde olması gerekliliğini getirmektedir. Tüm bu sebeplerle üretime dayalı sanayileşme modeli benimseyen Türkiye'nin, bugün hedeflenen dünya ülkesi olmak amacına ulaşabilmesi için tüm girişimlerden önde Araştırma Geliştirme konusuna önem vermesi gerekmektedir. Tüm bunları gerçekleştirmek için ise Ar-Ge alanlarının olacağı kurum ve kuruluşların açılması gerekliliği bulunmaktadır.

Bu araştırmada, tarihi dönüşüm süreci incelenerek, Sosyal Refah Devlet anlayışı çerçevesinde yeni dönüşüm süreci için bir yol haritası oluşturulması amaçlanmıştır.

1. BÖLÜM – 1923-1949 Yılları Arasında Sanayileşmede Yaşanan Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile İktisadi anlamda yol haritası belirlemek amacı ile 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Kongrenin amacı; ele alınacak iktisadi politikanın devletçiliğe mi veyahut özel sektör yatırımlarına mı yöneleceğini belirlemekti. Nitekim kongrede alınan kararlar doğrultusunda liberal bir politika benimsenerek, Türkiye ekonomisi bu yönde şekillendirilecekti.

Kongreye, tarım, ticaret, sanayi ve işçi sınıfını temsil etmek için seçilen 1535 temsilci ile alınan kararlar doğrultusunda, özel kesime sağlanan kolaylıklar ile sanayileşmede teşvik edilmiştir. Devlet ise müteşebbislerin yönelemediği kanallarda işleri üstlenmesi kararlaştırılmıştır.

Ancak kongrede kabul edilen 12 maddelik "Misak-ı İktisadi", Türk iktisadinin temel çizgilerinden öte "ahlaki ve dini" kaygıların öne çıktığı yetersiz bir hamle olarak kalacaktır.

1.1. 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu:

İzmir İktisat Kongresi'nden sonra, özel kurumlar için özendirici tedbirler alınması ile ilgili taleplerin sonucu olarak 1924 yılında "Sanayi Teşvik Kanunu" değiştirilmiştir. Ancak bu değişiklik beklenilen şekilde olmadığı için 1927 yılında yeni "Teşvik- i Sanayi Kanunu" hazırlanmıştır.

Endüstriyel kuruluşlar belirtilen teşvik tedbirlerinden yararlanırken kullanılan yöntem ve çalıştırılan işçi sayısı baz alınarak sınıflandırılmıştır.

1955 sayılı Teşvik-i Sanayi Kanunu ile gelen teşvik tedbirleri özetle şöyledir;

- Yurt içinde halihazırda aktif olan işletmelerin korunabilmesi amacı ile, bütün iştirakler ihtiyaçlarını ve hammaddelerini yurt dışı ile kıyaslandığında daha pahalı olsa da yurt içinden temin etmekle mükellef olacaktır.

- Sanayi kuruluşlarına 10 hektara kadar toprak hibe edilebilir
- Hammadde, makine ve kullanılacak teçhizat için gümrükte muafiyet sağlanacaktır
- Vergi ve borçlarda muafiyet mümkün olacaktır

1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu 15 yıl yürürlükte kalmıştır.

Sanayi alanındaki işçilerin sayısı 1927-1932 döneminde belirtilen girişimler ile 17.000'den 62.000'e yükselmiştir.

1923-1938 döneminde özetle ithal ikameci sanayileşme temel ekonomik politika olarak benimsenmiş ve politika dahilinde iki ayrışan süreç ortaya çıkmıştır. İlk süreçte özel yatırımlar için uygun hale getirilmiş ekonomik, hukuki, toplumsal çevre oluşturmak olarak ele alınan politik yol, 1929 sonrasında sanayi alanında kapital devlet politikası olarak önümüze çıkmaktadır. (Koçtürk ve Gölalan, 2010). Başka bir söylemle devletçi politika 1930'lardan itibaren özel sermayenin elinde olan ithal ikameci sanayileşmeyi devralmıştır.

1.2. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı Sonrası Gelişmeler

1930-1939 Döneminde ekonomik büyüme politikaları gözlemlendiğinde Korumacılık ve Devletçilik ögelerinin öne çıktığı görülmektedir. Boratav'ın da belirttiği üzere; ekonomik politikaların amaçları ve elde edilen çıktılar gözlemlendiğinde bu dönemin Türkiye için ilk sanayileşme dönemi olduğunu söylemek doğru olacaktır. (Boratav, 2007).

Yeni politikalar sonrası **Birinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı** hazırlanmıştır ve kalkınma planı 1933 yılı itibariyle uygulamaya başlanmıştır. Bu plan dahilinde devlet, sanayileşme alanında gücü ele alacak ve lider konumda olacaktır. Bu planı hayata geçirmek amacıyla 1932 yılında, sanayi kuruluşlarının işletilmesi için 2058 sayılı kanunla Devlet Sanayi Ofisi kurulmuş ve yine 1932'de çıkarılan bir kanunla da Sanayi ve Maadin Bankası'nın bankacılık görevleri Sanayi Kredi Bankası'na devredilmiştir. Yasada gidilen bu düzenlemelerden sonra1933'te çıkarılan özel bir kanunla Sümerbank Umum Müdürlüğü Kurulmuştur.

Plan kapsamında, ülke ihtiyaçlarına yönelik sanayi kuruluşları kurulması kararlaştırılmıştır. Bu kuruluşların bölgesel veya tarımsal üretime dayalı doğal kaynakların kullanıldığı tesislerden oluşması amaçlanmış, iç pazarda ihtiyaç duyulan ürünlerin üretilmesi hedeflenmiştir. Plana göre öncelikli olarak dış pazardan temin edilen temel tüketim mallarının üretiminin hedeflendiği görülmektedir.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı doğrultusunda sanayileşmenin ve üretimin devlet eliyle yapılması, özel yatırımcının plan dışı bırakıldığını göstermemektedir. Devlet burada, sanayileşmede liderlik görevi üstlenerek, özel sektöre yol göstermek istemiştir. Bu dönem içindeki Devlet ile özel sektör arasındaki ilişki rekabetten öte tamamlayıcılık olarak tanımlanabilir.

Türkiye'deki imtiyaz tanınmış yabancı şirketlerin devlet tarafından satın alınarak ulusallaştırılması hareketi de Birinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı döneminde hızlandırılmıştır. 1931-1938 yıllarında ulusallaştırılan şirketlerin bazıları şunlardır:

- İzmir-Kasaba ve Aydın Demiryolları,
- Ereğli Kömür Fabrikası,
- Şark Demiryolları,
- Ergani Bakır Madeni,
- İstanbul Boğaz Vapur İşletmesi,
- İstanbul elektrik, tünel, tramvay şirketleri ve su, telefon, rıhtım şirketleri (Yücel, 2015).

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, öngörülemeyen gecikmeler ve maliyet artışlarına rağmen büyük bir başarı ile uygulanmıştır. Hayata geçirilen plan sonucunda elde edilen bu önemli deneyim; Türkiye geleceğinin sanayi altyapısına kuvvetli bir temel hazırlamış ve gelecekte kilit görevlerde faydalanılacak uzman kadrolar yetişmesine önayak olmuştur.

Bez fabrikaları başta olmak üzere bu kuruluşların bazıları bulundukları bölgeler ve çevre bölgeler ele alındığında fabrika, lojman ve sosyal tesisleri ile modern küçük birer şehir olarak, yeni gelişen Türkiye'nin yansıması gibiydiler. Bu alanlar, Türkiye'nin sosyal alandaki gelişmesinde de örnek teşkil ederek faydalı olmuşlardır.

Türkiye'de hayata geçirilmiş ilk toplu konut projesi olarak karşımıza çıkan lojmanlar sanayi kuruluşlarına bağlı ögeler olarak kendi dönemlerinin modern topluma göre şekillenmiştir ve bölge ve çevresine yeni bir mimari anlayışı da yanında getirmiştir.

Bu fabrikaların birçoğu, yakınlarında kayda değer büyük şehirler meydana gelmesine sebep olmuştur. İşçi ve personellerinin eğitiminin yanı sıra kurulan ve kurulmasına önayak olunan eğitim kurumları ile birlikte, kütüphanelere, okuma-yazma kurslarına, okullara erişimi kolaylaştırmıştır. Fabrika yakınlarındaki halk, bu fabrikalar sayesinde tiyatro konser vb. etkinliklerden haberdar olmuş ve görme şansı yakalamıştır. Fabrikalarda bulunan ve bölge halkının da faydalanabildiği spor tesisleri de bu bölgede bununan halka yeni aktivite imkanları sağlamış, bazı spor dallarında spor kulüpleri kurulmasına vesile olmuştur.

Fabrika tesislerinin hastane ve sağlık kuruluşları çevreye hizmet verdiği gibi, kurulan elektrik santralleri çevrede bulunan yaşam alanlarına enerji sağlayarak çevre halkın elektriğe ulaşmasını sağlamıştır.

Bu fabrikalar, sağladığı artı değerin yanında yöre halkının refahını ileri seviyeye taşımıştır. Bu yönü ile devlet ile halk arasında bir köprü oluşturan başarılı bir sosyal sorumluluk örneğidir. Kamu ile özel kesimin dayanışma içinde ilerlemesi ile önemli ancak ülkenin talebi göz önüne alındığında yetersiz kalacak bir hamle gerçekleşmiş olacaktır.

1940-1945 Yılları İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Türkiye işgücünün askeri birliklere katıldığı için düşmesi ve savunma harcamalarının artması sonucu savaşın ağırlığını ekonomik olarak hissetmiştir. Tüm dünyada yaşanan Büyük Buhranın yansıması olarak hammaddede dışa bağımlı model üretim gücünü zayıflatmıştır. İthalata dayalı ekonomik model gelirin daralmasına sebep olmuş ve sonrasında alınacak ekonomik kararları tetiklemiştir.

İkinci Dünya Savaşı süresince ülke ekonomisinde ve sanayileşme alanlarında herhangi bir ilerleme yaşanmamıştır.

1.3. Cumhuriyet Dönemi Sonrası Nüfus Politikaları

Genele bakıldığında nüfus politikalarının temel amacı nüfusu kontrol altında tutmaktır. Fakat bu süreç ülkelerin tarihsel olarak içinde bulundukları süreç, coğrafi konum ve bölgelerde gösterdiği yayılma stratejisine göre farklılıklar göstermektedir Ortaya çıkan bu farklılıklar önceleri, savunma ve beslenme gibi iki önemli mesele olarak ülkelerin gündemlerindeydi. Bu sorunları çözümünün fazla nüfusa sahip olmak olduğu sanılıyordu. Nüfus politikalarını belirleyen etkenler salgın hastalıklar, savaşlar, tarımda insan gücüne duyulan ihtiyaç, sanayi faaliyetlerinin gelişmemiş olması gibi değişkenlerdi. "Dünya genelinde geçmişte olduğu gibi günümüzde de beslenme meselesi önemini artan bir şekilde muhafaza etmektedir. Geri kalmış ülkelerden gelişmiş ülkelere kadar farklı kültür ve ekonomilerdeki ülkelerin yer aldığı geniş yelpazede ülkeler beslenme sorununu farklı farklı yaşamaktadırlar. Geri kalmış ülkelerde beslenme sorunu açlık olarak karşımıza çıkmakta, gelişmekte olan ülkelerde yeterli beslenememe gündemi oluşturmakta, gelişmiş olan ülkelerde ise dengeli beslenme, daha sağlıklı beslenme gibi kaygılar yer almaktadır" (Akova,2009). Daha sonralarda savaşın bitmesi, sanayileşme alaınında elde edilen genişlemelerle birlikte değişen dünya düzeni elbette nüfus politikalarını da etkilemiştir ve devleti nüfus politikalarında değişikliğe gitmeye zorlamıştır.

Dünyaya bakıldığında bir yanda hızlı nüfus artışı çeşitli sorunlara sebebiyet verirken, diğer yandan yavaş nüfus artışı ya da eksilmesi ise ülkelerin varlığını ve gelişimini tehdit etmektedir. Hızlı nüfus artışı olan bölgelerde yeni iş olanakları, daha fazla gıda ve konut ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır.

Bu sebeplerle dünyanın farklı bölgelerinde uygulanan nüfus politikaları da değişiklik göstermektedir. Bu politikalardan yola çıkarak ihtiyaçları karşılayacak şekilde hedeflerin ortaya konması ve uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Ancak bu süreç ülkeler için her dönemde kolay olmamaktadır.

Güncel olarak günümüze bakıldığında devletler tarafından ele alınan üç farklı nüfus politikası vardır.

- Antenatalist Politika: Nüfustaki artış hızını azaltmak amaçlı uygulanan nüfus politikası. (Çin ve Hindistan benzeri ülkelerde kullanılan nüfus politikası.)
- Pronatalist Politika: Nüfustaki artış hızını yükseltmek amaçlı uygulanan nüfus politikası. (Yaşlı nüfusun arttığı gözlemlenen İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya gibi ülkelerde uygulanan nüfus politikası.)
- Nüfusta nitelik ve niceliği iyileştirmek amacıyla uygulanan nüfus politikası. (Türkiye gibi gelişme döneminde olan ülkeler tarafından benimsenen nüfus politikası.)

Türkiye Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus politikası olarak pronatalist politika yani çoğalma politikası (nüfusu artırıcı) izlemiştir. Sonraki döneme bakıldığında da antenatalist politikanın benimsendiği gözlemlenmektedir. Yani Türkiye nüfus artış hızını sınırlayıcı politikalar benimsenmiştir.

1.3.1. 1927- 1950 Yılları Arasında Uygulanan Nüfus Politikası

Bu döneme ait politika "Pronatalist" yani çoğalmacı, nüfusu artırıcı politika olarak tanımlanmaktadır.

Nüfus sorunu ile ilgili değerlendirilen ve uygulanan tüm politikalar, sosyo-ekonomik nitelikleri ile farklılık göstermektedir. Bu politikalar hukuki olarak bağlayıcı önlemler içermektedir. Kuruluş sayılabilecek bu aşamada politikacıların nüfus artşında genişlemeye giden politikaları ele aldığı ve bu yönde ilerlediği görülmektedir.

Tablo 1. 1927- 1950 Yılları Arası Türkiye'de Nüfus ve Nüfustaki büyüme Hızı

Yıllar	Nüfus	Büyüme Hızı %
1927	13.554	
1928	13.843	%2,13
1929	14.138	%2,13
1930	14.440	%2,14
1931	14.748	%2,13
1932	15.062	%2,13
1933	15.383	%2,13
1934	15.711	%2,13
1935	16.046	%2,13
1936	16.352	%1,91
1937	16.637	%1,74
1938	16.926	%1,74
1939	17.429	%2,97
1940	17.728	%1,72
1941	17.952	%1,26
1942	18.143	%1,06
1943	18.337	%1,07
1944	18.532	%1,06
1945	18.729	%1,06
1946	19.074	%1,84
1947	19.493	%2,20
1948	19.922	%2,20
1949	20.359	%2,19
1950	20.807	%2,20

Kaynak: TÜİK

Türkiye'de Cumhuriyet kurulmadan önce yüzleşilen savaşlardan dolayı nüfus yapısı da elbette etkilenmiş ve değişikliğe uğramıştır. Ülke, diğer tüm alanlarda olduğu gibi nüfus politikalarında da savaşın izlerini taşımaktadır. Özellikle savaş sebebi ile erkek nüfusunda yaşanan azalma belirgin bir sorun oluşturmuştur. Bu yıllarda artış politikasının seyrini koruyabilmek ve problemleri çözmek amacıyla çıkarılan Ceza Kanununa "çocuk düşürme veya düşürtmenin" suç olduğu maddesi eklenmiştir. 1936'da aynı maddeyi destekler şekilde ek bir madde çıkarılmış ve "ırkın devamlılığını ve sağlığını tehlikeye düşürmek" yasal olarak suç kabul edilmiştir. Bunu dışında anayasaya eklenen diğer birçok kanunla toplumun sağlığını korunarak ölümlerin sayısını düşürmek hedeflenmiştir.

Türkiye’de ilk nüfus sayımın 1927 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu sayımda Türkiye nüfusu 13 milyon 648 bin olarak açıklanmıştır. Ancak bu sayının gerçek sayıdan daha az olduğu; vergi kayıtları, askere giden gençlerin sayıları da baz alındığında yaklaşık olarak 250 bin 400 bin arası kişinin bu sayıya dahil edilmediği ve açıklanan nüfus sayılarının yaklaşık değerler içerdiği düşünülmektedir.

Türkiye’de 1927 yılı sonrasında 1940 -1945 döneminde nüfus artış hızında kaydadeğer bir düşme yaanmıştır. Bu düşmenin sebepler şöyle açıklanabilir: 1914 - 1922 savaş yıllarındaki savaşlar sebebi ile doğumlar az, ölümler ise yüksek seyretmiştir, bu durum 1940 - 1945 döneminde doğurgan çağa gelmesi gereken nüfusun azalmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'na denk gelen bu dönemde ebeveyn olabilecek erkek nüfusun çoğunluğu askeri göreve alınmıştır. Savaş doğal getirisi olarak yoksulluk, hastalık, ilaç kaynaklarına ulaşamama gibi ortaya çıkan sıkıntılar ölüm oranlarında artışa sebep olmuştur. Bu duruma karşılık 1945 - 1950 yıllarında nüfus artış hızı önemli ölçüde yükselmiştir.

2. BÖLÜM- 1950-1979 Yılları Arasında Sanayileşmede Yaşanan Gelişmeler

Bir önceki dönemde iktidar olan Cumhuriyet Halk Partisi tarafından 1947'de hazırlanan ve temelinde dış yardımın gerekliği ele alınan kalkınma planı, CHP tarafından uygulamaya geçirilemeden o dönemde iktidara gelen Demokrat Parti Hükümeti tarafından da benimsenmiş ve değiştirilme ihtiyacı duyulmamıştır. Bu planın içeriğinde tarım, demir-çelik, enerji, haberleşme, çimento, maden ve sanayi alanlarından ağırlıklı olarak bahsediliyordu ve bununla birlikte özellikle tarım alanında gelişme vurgulanıyordu.

1950 yılına gelindiğinde seçimlerde Demokrat Parti iktidar olmuşutr. Parti yönetiminin kendinden önceki dönemde benimsenen iktisadi politikalarda dikkat çeken değişikliklere gittiği görülmüştür. Bu değişiklikler kapsamında Devletçiliğin yerini liberal ekonomi politikasının, dışa kapalı bir model yerine serbest dış ticaret politikasının benimsendiği görülmektedir. Sanayiye ise tarım ve dış ticarete dayalı ekonomik sistemde sağlanan tasarrufların aktarılması planlanmıştır.

Demokrat Parti ilk iktidarlık yıllarında, makinalaşma sayesinde daha önceleri atıl olan toprakların üretime dahil edilmesi, Kore Savaşı'nın tarım ürünlerine talebi artırması, coğrafi üstünlükler ile tarıma dayalı sanayinin öne çıkmasını sağlamıştır.

1950-1954 yıllarına gelindiğinde serbest bırakılan ithalat ve dış pazarlara açılma politikasının getirisi olarak ödeme dengelerinde ortaya çıkan açıklar, yabancı sermaye tarafından yapılan yatırımlar, alınan dış yardımlar ve yapılan ihracatlar ile ancak dengelenebilir bir hal almıştır.

1950'lerin başlarına gelindiğinde, yabancı sermaye ve özel sektöre devlet eli ile teşvikler ve kolaylıklar sağlandığı görülmektedir. Sağlanan bu özerkliklerin doğal sonucu olarak da özel sektör büyümüş ve pozitif yönde ilerlemeye başlamıştır.

1953 yılında gelindiğinde iç pazarın talebi, yapılan dış yardımlara, kredilere ve hatta ihracatlara rağmen karşılanamaz haldedir. Bununla birlikte daha önceleri ortaya çıkan olumlu koşullar ortadan kalkmıştır. Aynı dönemin bir yıl sonrasında ülkede büyük bir kuraklık yaşanmıştır.

Ortaya çıkan olumsuz koşullar sonrasında, bu koşulları pozitife çevirmek amacı ile ekonomide devletin müdahalesi artırılmış, ithalata sınırlandırmalar getirilmiş ve kota sistemi getirilerek kontrol altına almak amaçlanmıştır. Türkiye yeni politik anlayışı dahilinde korumacı bir yol izlemiş, ithal-ikameci uygulamalara başlamıştır. İthal ikameci anlayış özellikle iç pazarın ihtiyacını karşılamak amaçlı üretilen tüketim malları imalatında kendine alan bulmuştur ve montaj sanayisi olarak tanımlanan bir imalat sanayisi türü yaygınlaşmaya başlamıştır. Montaj sanayisine bakıldığında ithal olarak elde edilen parçalar birleştirililerek bütün bir ürün ortaya konuyordu. Başlarda, ürünün ortaya çıkmasını sağlayan tüm ara mallar ithal olduğu için, katma değer ve döviz tasarrufu kayda değer ölçülerde değildi. Daha sonraları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kontrol ettiği kota sistemi geliştirilmiştir. Bu gelişmeler kapsamında belli bazı parçaların ithal edilmesi yasaklanarak yerli katkı payının artırılması amaçlanarak bu yönde önlemler uygulanmaya başlanmıştır. Bu sayede, özellikle elektronik sanayi alanında gelişme kaydedilmişdir ve radyo alıcıları, bant kayıt okuyucuları, buzdolabı, elektrik süpürgesi, fırın gibi elektrikli ev aletleri yerli üretim kapsamında imalat bandında yerini almıştır.

Alınan tüm tedbirlere rağmen dış ticaretin açıkları kapatılamamış ve enflasyon yükselmeye devam etmiştir. 1958 yılına gelindiğinde Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (Avrupa Birliği) yapılan yardımların devam ettirilebilmesi için bir istikrar programı uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu uyarı sonrası 1958 yılına gelindiğinde İstikrar Programı uygulamaya alınmıştır. Bu program dahilinde devalüasyona gidilmiş, para arzında kısıtlamaya başvurulmuş, dış ticaret politikaları baştan düzenlenmiştir. Bununla birlikte Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) tarafından üretilen ürünlerin fiyatları yukarı çekilmiştir fakat alınan bu tedbirler, fiyat genel seviyesinin yükselmesine sebep olmuştur.

Demokrat Parti iktidarı döneminde, hükümet ekonomik alanda müdahaleci politikalarını değiştirerek serbest piyasa ekonomisi özendirilmiş ve özel girişimi teşfik eden politikalar uygulamak hedeflenmiştir. Belirtilen bu politik anlayışa rağmen ekonomide devlet müdahalesinde bir azalma olmamıştır. Bu değişimlerin yanında, KİT'lerin özelleştirilmesi planlanmıştır fakat hiçbir KİT özelleştirilmemiştir. Özelleştirme başarılamadığı gibi PTT Genel Müdürlüğü, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü gibi bazı yeni KİT'ler kurulmuştur.

Elbette bu dönemde yapılan altyapı yatırımları, kendinden sonraki dönemlere de fayda sağlamıştır. Ayrıca, şeker ve dokuma sanayileri ülkenin iç pazar talebini karşılayabilecek kadar üretim yapmış, montaj sanayisinin ürünleri ile cihaz ithalatına da aktif olarak başlamıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin ilk petrol rafinerisi olan Batman Rafinerisi, 1955'te Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) olarak hizmete açılmıştır. 1958'e gelindiğinde, Mersin'de Mobil Oil, Shell, Caltex ve British Petrol tarafından ATAŞ (Anadolu Tasfiyehanesi Anonim Şirketi) Rafinerisi kurulmuştur.

27 Mayıs 1960'ta kendini Milli Birlik Komitesi olarak tanıdan askeriyenin içindeki bir grup subay, Türk ordusu adına, ülke yönetimine el koymuştur.

1960 ihtilali öngörüleceği gibi ekonomi ve sanayileşme politikalarında da değişiklikleri beraberinde getirmiştir. 1960-1980 arasında karma ekonomik sistem benimsenmiştir. 1950 sonrası dönemde uygulanan ekonomik politikanın yetersiz kalması ve Türkiye'nin kredi için iletişimde olduğu yabancı kuruluşların beklentisi olan geniş ve kapsayıcı bir ekonomik planla ilerlemesi gerektiği tavsiyesi göz önünde bulundurularak 1961 Anayasası hazırlanmıştır. Çıkarılan bu Anayasa karma ekonomik sistem ve bu politika dahilinde kamu ile özel kurum ve kuruluşlarının birbirini tamamlar şekilde çalışmalarını hukuksal olarak da hükme bağlamıştır.

2.1. Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kuruluşu Sonrası Gelişmeler

1961 Anayasasının hazırlandığı dönemde 1960 yılında çıkarılan bir kanunla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. DPT'nin Başbakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmesi kararlaştırılmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından beklenenler şöyledir;

- Ülkenin kaynaklarının efektif bir biçimde kullanılmasını ve bu kalkınmanın hızlandırılmasında rol oynamak,

- İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın planlı bir şekilde yürütülmesi,
- Uzun süreleri kapsayacak kalkınma planları ile yıllık programlar hazırlanması ve bunların uygulanmasını denetlemek,
- Devlet bakanlıklarının iktisadi faaliyetlerinin planlanmasında ve uygulanmasında hükümete yol göstermek,
- Özel sektörün hedefleri, planları amaçları doğrultusunda doğru teşvik ve uygulamaların yapılması için devlete rehberlik etmek.

Devlet Planlama Teşkilatı yapısal olarak, Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Yüksek Planlama Kurulu'ndan oluşur. Devlet Bakanı, Gümrük Bakanı, Maliye Bakanı, Tarım Orman Köy İşleri Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarından oluşan Yüksek Planlama Kurulu Başbakan'a bağlıdır

Türkiye, 1962 yılında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile Planlı Kalkınma Dönemine girmiş oldu. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963 – 1967 yıllarını kapsamaktadır. Kalkınma döneminin başlangıcında ülkemiz tam anlamı ile bir tarım ülkesidir denebilir, bu tarihlerde kişi başı milli gelir ise 100 USD civarlarındadır.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın tersine Beş Yıllık Kalkınma Planları, ismindeki "Beş Yıl" ibaresine karşın daha makro düzeyde planları içermektedir.

İmalat sanayii için tespit edilen hedef ve ilkeler şöyledir;

- Her malı memleket içinde imal etmek amaçlar arasında bulunmamaktadır.
- Milli gelirde artış sağlayacak ve refah seviyesini ileri taşıyacak karşılaştırmalı maliyet analizlerinin sonucunda ortaya çıkacak alanlarda üretimi geliştirmek yoluna gidilecektir.
- Bazı alanlara bakıldığında kapasite fazlalığı göze çarpabilir. Ancak bu alanlarda marjinal üretim maliyetleri, uluslararası fiyatlar gibi analizlerde avantaj sağlayan konularda üretime devam etmenin ekonomik olacağı üzerinde durulmuştur.

- Fazla kapasitenin kullanılması ve yeni fazla kapasiteler yaratılamaması için gerekli organizasyon tedbirleri tespit edilmiş ve bunlara uygulanacağı kabul edilmiştir.
- Yeni kurulan bazı sanayilerde belirli bir öğrenme devresi için veya talep seviyesine bağlı olarak başlangıçta bir süre için himaye yoluyla milletlerarası fiyatlarla mukayese edilebilir fiyatlara gelinebileceği kabul edilmiştir.
- İthalât politikasının sanayii koruma tedbirleriyle bunların uygulama oranlarının kalkınma hedeflerine uygun olarak tespit edileceği ve yerli sanayi mamullerini ithal mamullerine göre elverişsiz durumda bırakan idarî ve hukukî aksaklıkların kaldırılacağı düşünülmüştür.
- Yeteri kadar ve istenilen nitelikte yerlisi yapılan malların ithalâtın koruma hedeflerine uygun şekilde denetlenmesine ya da tüm yasaklanmasına gidilecektir.
- Yerli mamuller fiyatlarının dünya fiyatlarının çok üstünde teşekkülünü önlemek ve milletlerarası yarışmaya alıştırmak için uygun süreler sonunda denetlemeli rekabet mallan ithalâtına gidileceği kabul edilmiştir.
- Tekelci durumlar yüzünden fiyat bünyesinin bozulmasına ve bazı ellerde aşırı kârların toplanmasına engel olacak tedbirler alınacaktır." (I.B.Y.K.P. 1968)

1960 sonrasına bakıldığında ithal ikameci anlayışın sadece planlama olarak kalmayarak anayasal düzenlemelerle de işleyişte olduğu görülmektedir. Bu politika 1980 yılına gelene kadar iktisadi kalkınma yolu olarak benimsenmiştir. Türkiye kuruluştan itibaren ithal ikameci anlayış ile sanayileşme ve kalkınma sistemine aşinadır. Başlarda, sadece kamu kuruluşları vasıtasıyla kullanılan ithal-ikameci model, 1954 sonrası alınan bazı tedbirlerin yanında, özel sektör için de geçerli kılınmıştır.

1963-1977 yılları, ithal ikameci anlayışın hızlı büyüdüğü ve sermaye birikiminin büyük payını bu anlayışı benimseyen kuruluşların oluşturduğu dönemdir. 1963-1970 yılları arasında yabancı sermayeden sağlanan dövizler yetersiz kalmıştır ve ithal ikameci sanayi, sert olmayanı bir döviz sorunu ile yüzleşmiştir ve bu sorun sermayedarı tasarrufa yönlendirerek yerli pazara yönelmesine vesile olmuştur.

1971-1977 döneminde ise, sağlanan dış kaynaklar dolayısıyla, bir döviz artışı yaşanmıştır. Bu artış, sanayi alanında dışa bağımlılığı artırmış, üreticinin ara malları üretmektense ithal etmeyi tercih etmesine sebep olmuştur.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dahilinde elektronik sanayisine yer verilmemiştir. 1964 yılında toplanan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında ülkede elektronik fabrikaları kurulması için çalışmalar yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karara bağlı olarak Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na ek olarak elektronik sanayisi kurulması ile ilgili fizibilite raporu hazırlanması kararı 1965 yılında eklenmiştir. Bu görev önce Makine Kimya Endüstrisi Kurumu'na (MKEK), daha sonra PTT Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Bu kuruluşun bünyesindeki PTT Araştırma Laboratuvarı'na hazırlatılan Rapor Temmuz 1967'de devlet yetkililerine teslim edilmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda elektrik sanayisinin alt kolu olarak ele alınan elektronik sanayisi, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanırken bağımsız bir sektör olarak ele alınmıştır.

1963'te özel bir kanunla, Başbakanlığa bağlı olarak Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) kurulmuştur. TÜBİTAK'ın kuruluşu ülkede bilim ve teknoloji alanında hedeflenen inovatif yaklaşımın devlet tarafından da bir politika olarak benimsendiğinin kanıtı olarak ele alınabilir.

TÜBİTAK'ın kuruluşundaki misyonu, özellikle doğa bilimleri alanında literatür ve uygulamalı akademik araştırmaların desteklenmesi ve genç akademisyenlerin özendirilmesidir. Bu kurum ilk yıllarında daha çok üniversite bünyesindeki akademisyenlerin ikinci bir çalışma alanı olarak görünse de zaman içinde yeni bölümler açılarak genişletilmiş ve diğer kamu kuruluşları ve sanayi ile ilişkilerini artırılmıştır.

1967-1972 yılları arasını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedeflerinde, sanayileşme alanında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kıyasla daha fazla durulmuştur. "Plânlı kalkınmada gözetilecek temel ilkeler" başlığında ele alındığı madde aşağıdaki gibidir;

" İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, sanayinin ekonominin sürükleyici sektörü olması temin edilmiş olacaktır. Sanayileşme bu dönemde hızlı bir kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve bu hızı arttırarak devam ettirebilmek için şarttır.

Türkiye'nin tabiî kaynakları ve diğer faktörler, hızlı sanayileşmenin karşılaştırmalı üstünlük ilkesine göre mümkün olduğunu göstermektedir. Bu dönemde kurulacak ağır sanayi tesisleri bir yandan tarım sektörünün modernleştirilmesine ve tarımdan sanayiye kaynak arttırılmasına yardımcı olacak, öte yandan küçük sanayiin gelişmesine elverişli bir ortam yaratacaktır..." (II.B.Y.K.P., 1968)

Burada göze çarpan, sanayileşme ile tarım kesimi arasında yakın bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

1967'de NETAŞ'ın (Northern Electric Telekomünikasyon A.Ş.) kurulması, Türkiye'de Telekomünikasyon Sanayii'nin ilk adımlarıdır. Sonrasında büyüyerek genişleyen bu sanayi alanının getirisi olarak, o tarihlerde diğer ülkelere kıyasla çok geride olan Türkiye'deki haberleşme ağının ihtiyaçlarını karşılar hale gelmesini ve modernleşmesi sağlanmıştır. NETAŞ, PTT Genel Müdürlüğü ile Kanada menşeili Nortel Networks Corporation ile Türk Silahlı Kuvvetleri Vakfı'nın ortaklığında kurulmuş bir anonim şirkettir. PTT Genel Müdürlüğü ise, günümüzdeki Türk Telekomünikasyon A.Ş. (TÜRK TELEKOM) ile Posta ve Telgraf Teşkilatı A.Ş. (PTT) Şirketi'nin birlikteliğinden oluşmaktadır.

Beş yıllık kalkınma planları ile kamu kuruluşlarının ekonomik faaliyetleri doğrudan, iştiraklerin ise dolaylı olarak planlanmıştır. Destek fiyatları, ayrıcalık sağlanmış kredi uygulamaları, prim ödemeleri, vergide sağlanan avantajlar gibi teşvik önlemleri ve kamu kesiminde gidilen kısıtlamalar özel kurumların faaliyetlerini üstü kapalı etkilemenin yollarıdır. Sanayileşme alanındaki beklenti yalnızca üretim alanındaki artış ve tükietime hizmet dışında ara mallar ile yatırım alanı açık malların üretimi alanında artış göstermesidir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren yatırımcılar yaratmak ve sanayii teşvik etmek amacıyla yatırımcı teşvikleri ile ara mallar ve yatırıma açık mallar üreten kurumların genişlemesi ve artması amaçlanmıştır Bu amaç ile ithal ikameci sanayileşme politikası kapsamında yatırım indirimleri, gümrükte muafiyet ve ihracat kredisi ve benzeri teşfk edici yollara başvurulmuştur.

Gerek Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, gerek İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde planlanan teşvik tedbirleri istenilen sonuçları tam olarak sağlamamıştır. Kısaca bunları şöyle sıralayabiliriz;

- Az gelişmiş yaşam alanlarına uygulanan yüksek indirimlere rağmen yatırımların bu yörelere doğru kaydırılması tam anlamıyla mümkün olmamıştır.
- Parasal teşvik tedbirleri pratikte uygulanamamıştır. Planlandığı şekilde seçici olması öngörülen orta vadeli kredi sistemi çalışmamıştır.

Beş yıllık kalkınma planları incelendiğinde vurgulanan sanayileşme modelinin ithal ikameci sanayileşme olduğu görülmektedir. Özel sektör üreticileri tüketim malları ile kısıtlı kalmayı tercih ettiğinde, ara mallar ve yatırım mallarının ithal ikamesi kamu kuruluşlarının görevi olmuştur. İç pazarda dayanıklı tüketim malları üretiminin giderek büyüdüğü gözlemlenmiştir ve bu kanala talep bir süre daha aynı yoğunlukta devam etmiştir.

Birinci ve ikinci kalkınma planları, 15 yıllık uzun dönemli bir bakış açısının ilk iki parçasıydı. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın bu sebeple planın sonuncu beş yıllık plan olması öngörülebilir ancak Üçüncü Plan, 1973-1995 yıllarını kapsayan 22 yıllık yeni bir stratejinin ilk dilimi olarak hazırlanmıştır. Bu gelişime neden olarak, Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılmış olmamız, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarının çıktıları, kazanılan tecrübeler ile kalkınma potansiyelinin daha öngörülebilir hale gelmiş olması gösterilebilir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dahilinde sanayi alanında öngörülen değişimler şöyledir;

- "...İleriyi ve geriyi besleme etkisi güçlü ara malları sanayii ile istihdam yaratan, teknoloji üretiminde itici ve özendirici bir niteliğe sahip, millî hasılaya katkısı yüksek, yabancı ekonomilere bağlılığı hafifleten ama uluslararası ticaret alanında Türkiye'yi güçlü bir ticaret ortağı haline getirecek yatırım malları sanayiinin toplam sanayi üretimi içindeki payının arttığı bir sanayi yapıya ulaşmak amaç edinilmiştir."

- "Dünya piyasalarında rekabet imkânlarının arttırılması ve bütün ekonomik kesimlerde yüksek bir verimliliğin sağlanması için; dünyadaki teknolojik gelişmeler yakından izlenecek, teknoloji ithalâtında en yeni teknolojilerin seçilmesi yanında, ithal edilenlerin en etkin şekilde kullanılmaları esas olacaktır."
- "Temel metal sanayileri ve enerjinin ham madde ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, aramalar önceliklere göre düzenlenecek ve bilinen maden rezervlerinin geliştirilmesi, işletmeciliğin millî kalması temel ilke olarak, kaynaklarını israf edilmeden en uygun biçimde değerlendirilmesi sağlanacaktır."
- "Kapasite büyüklüğü ve kullanımı, teknoloji seçimi uygun kuruluş yeri ve dış rekabet gücü konulan daha çok önem kazanacak ve bunu sağlayacak sınaî organizasyon millî teşebbüs esas olacak şekilde geliştirilecektir. Montaj sanayii Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde imalât sanayiine dönüştürülecek, otomotiv gibi yoğun sermaye, teknoloji ve araştırma gerektiren belirli sanayi kollarında birleşmeleri sağlayacak özendirme tedbirleri alınacaktır". (III.B.Y.K.P. , 1973)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda PETKİM'in ikinci kompleksinin Aliağa'da kurulması kararlaştırılmış ve 1985 yılında ALİAĞA KOMPLEKSİ açılmıştır. 1967 yılında temeli atılan TÜPRAŞ ALİAĞA RAFİNERİSİ, 1972 yılında işletmeye açılmıştır.

Orta Anadolu Bölgesi'ndeki petrol ihtiyacını karşılamak amacıyla 1977 yılında başlayan çalışmalar sonucunda 1983 yılında TÜPRAŞ KIRIKKALE RAFİNERİSİ hizmete açılmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dahilinde ekonomik planlar neticesinde demir ve çelik alanlarında da göze çarpan adımlar atılmıştır.

1960 yılında kurulan Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Türk Anonim Şirketi (ERDEMİR) Ereğli'de ilk fabrikasını 1965 yılında işletmeye açmıştır. Bu kurum, Türkiye'nin ilk yassı demir imalat fabrikasıdır. Bundan sonra şirket, devam eden yatırımlarla kapasitesini artırarak büyümeye devam etmiştir. Daha sonraları TÜRKİYE DEMİR-ÇELİK İŞLETMELERİ(Karabük), İSKENDERUN DEMİR ve ÇELİK A.Ş. (İSDEMİR) kurulmuştur (Yücel, 2015).

Bu sayede temel gıda ihtiyaçlarının erken dönemlerde karşılanması sonrası, kömür akaryakıt ve demir ihtiyaçlarının da karşılanmasının yolu açılmış olmuştur.

Bütün beş yıllık kalkınma planlarında öne çıkarılan değer "Sanayileşme"dir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "üretimde kalite ve maliyet yönünden dış rekabete imkân verecek en ileri teknolojiler kullanılmalıdır" sözleri yer almaktadır. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise endüstriyel ürünlerin ihracatının önemine yer verilmiştir.

Planlı dönem sonrası iktisadi gelişme için denizcilik alanında da kalkınma yapmanın gereksinimine değinilmiştir. Bu bağlamda Dördüncü Beş yıllık Kalkınma Planı döneminde Tuzla Gemi İnşa Bölgesi planlanarak kuruluşu gerçekleştirilmiştir.

2.2. 1951-1980 Yılları Arasında Uygulanan Nüfus Politikaları

1950 yılından sonra nüfus artış hızının pozitif yönde olduğu gözlemlenmektedir. Bu yıllarda nüfus artış oranının hızlı olmasında 1950-1955 yılları arasında yurtdışından gelen göçmen nüfusunun yüksek oluşu da etkilidir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında özellikle mübadele anlaşmaları ile yaşanan göçlerin (1923- 1924 Batı Trakya'dan) nüfus artışında önemli bir rolünün olduğu gerçektir. Aynı durum 1950 yılından sonra da ortaya çıkmıştır. "Nüfus mübadelesi sırasında Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelenlerin yerleşmesiyle nüfus miktarı artmış, geldikleri bölgede yaptıkları zirai faaliyetler yanında çeşitli kültürleri, teknik ve yöntemleri getirmişlerdir. Özellikle 1950-1951 göçü neticesinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye 154393 göçmen gelmiştir" (Tanoğlu, 1953). Aynı dönemde göç hareketliliğinin Yugoslav göçmenlerle de artışının devam ettiği görülmektedir.

1960 - 1965 yıllarına gelindiğinde nüfus artış hızının planlananın tersine düştüğü görülebilir. 1955 - 1960 yıllarında nüfus artış hızı %2,85 iken, I960 - 1965 yıllarında binde %2,46'ya düştüğü görülmektedir. Avrupa'ya göçen işçilerin çoğalması ve Türkiye'ye gelen göçmen sayısının azalması bu yıllarda nüfus artış hızını düşüren etkenlerdendir.

Başlarda nüfusu artırmak için uygulamaya alınan ilk yöntem doğum ve salgın hastalıklarla mücadele edilerek ölümlerin azaltılması şeklindedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik amaçlarla beklenilen düzeye gelebilmek için, bunun yanında askeri ve siyasi güç elde edebilmek için nüfusu artırma politikası benimsenmiştir. Nüfusun, siyasi, askeri ve iktisadi yönden bir güç göstergesi olduğunun altı çizilmiştir. Nüfus artışı gerekliliği benimsenirken bununla birlikte sayısal artışın yanında en az aynı oranda önemli olan niteliksel artışın da gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu noktada en büyük negatif etken olan eğitim seviyesi yüksek toplumların ileri yaşta evlenme ve az çocuk sahibi olma bakış açısı yerilmiştir.

Türkiye'de 1960'lı yıllara gelindiğinde nüfus politikası olarak antenatalist yani nüfus artışını azaltıcı (nüfus artış hızını düşüren) politikalar uyguladığı görülmektedir.

1960 yılına gelindiğinde Devlet Planlama Teşkilatı ile Sağlık Bakanlığı çalışanları bu döneme kadar uygulanan nüfus artış politikasında değişiklik yapmak ve doğum artış hızını azaltmak yönünde fikir birliğine varmışlardır. Ekonomi ve refah seviyesini planlanan noktaya getirebilmek, işsizlik oranları ile mücadele edebilmek ve kentleşmenin doğurduğu problemlerin üstesinden gelebilmek için nüfus artış hızında önceki dönemin tersine yavaşlamaya gitmenin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

1960 yılı sonrasında bir grup arasında bu sürece kadar uygulanan nüfus politikalarının değiştirilmesi gerektiği savunulurken, diğer bir brupta büyümenin aynı şekilde korunması gerektiği ve politikada değişime gerek olmadığı fikri savunulmaktadır. İki zıt fikir arasında 1960'larda ortaya çıkan bu fikir ayrılığı, 1965 yılında Nüfus Plânlaması Hakkında Kanunun kabulü sonrası da yoğun olmamakla birlikte müzakerelerde dile getirilmiştir. Bu doğrultuda 1965 yılından sonra Türkiye'de nüfus politikalarının ikinci döneminin başladığı söylenebilir. Bu dönem sonrasında bilimsel ve teknolojik üstünlüğün öneminin ve değerinin arttığı ve yüksek nüfusun bir kuvvet kaynağı olduğu şeklindeki görüşün değiştiği görülmektedir.

Türkiye'de hızlı nüfus artışının ortaya çıkardığı temel sorun gıda maddelerinin aynı hızda arttırılmıyor oluşunun yanı sıra artan işsizliktir. Yapılması gereken ise, doğurganlığı azaltıcı tedbirleri kanuni yollardan meşru kılmak ve özellikle doğurganlık oranının yüksek olduğu yoksul halk grupları için doğum kontrolü tedbirlerini yaygınlaştırmaya çalışmaktır. Şehirleşmenin hız kazanması, kültür ve gelir düzeylerinin yükselmesi ile birlikte nüfus artış hızının azalacağı görüşü gündeme gelmiştir.

Aynı dönemde Devlet Planlama Teşkilatı ile Sağlık Bakanlığı'nın yaptığı çalışmalarda "hızlı nüfus artışının çıktısı olarak olarak milli gelirin azaldığına" dikkat çekilmiştir. "Yoksulluğa doğru yönelişin önüne geçilmesi" fikri gündeme alınmıştır. Nüfus artışında gözlemlenen hızlanma sonrası sürecin daha profesyonel yönetilebilmesi amacı ile 1965 yılında Nüfus Planlaması Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Doğum ve ölüm sayıları konusunda eğitici ve önleyici tedbirlerin fazlalaştırılması kararı benimsenmiştir.

Türkiye'nin 1980 sonrası nüfus artış hızı incelendiğinde öncesinde yapılan önleyici ve eğitici çalışmalara rağmen, 1985-1990 arasında bir önceki döneme göre düşüş gösterdiği ve bu dönemden sonra düşüşün devam ettiği gözlemlenmiştir. Anayasanın 1982 yılında değiştirilmesi ile, Medeni Kanun'da daha önce erkekler için 17, kızlar için 15 olan evlenme yaşı değiştirilerek hem erkekler hem kızlar için 18'e yükseltilmiştir.

Nüfus politikaları, planlı döneme geçilmesi ile yasal düzlemde yerini almıştır;

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963- 1967) dahilinde II. Dünya Savaşı sonrası toplumda ve nüfusta meydana gelen değişimlerin getirisi olarak yol gösterici olması açısından yeni bir nüfus politikası gündeme getirilmiştir. Nüfus artışındaki hızın iktisadi gelişimi engellediği görüşü ile birlikte, nüfus planlamasını baz alan bir nüfus politikasının önemi ve gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu politikalar sağlık personelinin nüfus planlaması konusunda, talep edenlere bilgi vermesi ve yönlendirmesini içermektedir.

- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968- 1972) döneminde konuya yaklaşım şekli değişmekte, "nüfus planlaması" söylemi yerini "aile planlaması" söylemine bırakmaktadır. İkinci plan dönemine gelindiğinde benimsenen politikalara bakış açısının değiştiği, yönetim kanalında bu konuya verilen önemin azaldığı gözlemlenmektedir. Bunun yanında aynı dönemde yurt dışı göçlerindeki artış da nüfus planlamasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973- 1977) Aile planlamasının sağlık hizmetlerinde ayrıştırılamayacağı yani anne ve çocuk sağlığı ile aile planlaması hizmetlerinin birlikte olması gereği ortaya konmuş ve ilgili kurumlar arası iş birliğine önem verilmesi kararlaştırılmıştır.

Tablo 2. 1950-1980 Yılları Arası Türkiye'de Nüfus ve Nüfustaki büyüme Hızı

Yıllar	Nüfus	Büyüme Hızı %
1950	20.807	%2,20
1951	21.351	%2,61
1952	21.952	%2,81
1953	22.569	%2,81
1954	23.204	%2,81
1955	23.857	%2,81
1956	24.540	%2,86
1957	25.250	%2,89
1958	25.981	%2,90
1959	26.733	%2,89
1960	27.506	%2,89
1961	28.227	%2,62
1962	28.931	%2,49
1963	29.652	%2,49
1964	30.391	%2,49
1965	31.149	%2,49
1966	31.936	%2,53
1967	32.750	%2,55
1968	33.585	%2,55
1969	34.442	%2,55
1970	35.321	%2,55
1971	36.215	%2,53
1972	37.132	%2,53
1973	38.072	%2,53
1974	39.036	%2,53
1975	40.078	%2,67
1976	40.915	%2,09
1977	41.768	%2,08
1978	42.640	%2,09
1979	43.530	%2,09
1980	44.438	%2,09

Kaynak : TÜİK

3. BÖLÜM – 1980-2001 Yılları Arasında Sanayileşmede Yaşanan Gelişmeler

1971 yılında, ayarlanabilir sabit döviz kuru politikasına dayanan ve altın penceresi olarak bilinen Bretton Woods sisteminin çökmesi ve yaşanan petrol krizleri ile dünya ekonomik sistemi bir dönüşüme girmek durumunda kalmıştır. Bu dönüşümler ekonomide yapısal reformları da beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan sistemsel sorunlar ile 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı ve sonrasında Türkiye'ye uygulanan uluslararası ambargolar dolayısıyla ülke ekonomisi oldukça zor zamanlar geçirmiştir. Dünya ekonomisinde yaşanan değişimler nedeniyle birçok ülke para ve maliye politikalarında değişime gitmiş ancak Türkiye'de büyük bir ısrarla ithal ikameci ekonomi modeli devam ettirilmiştir. Her ne kadar ufak çaplı devalüasyonlar yapılıp ihracat dinamik tutulmak istense de Türkiye'de, bu yıllarda ithalat ihracat açığını kapamak için yeterli olmamıştır ve ihracatın ekonomiye katkısı tartışılır hale gelmiştir.

Türkiye'de artan politik cinayetler, Meclisin uzun süre yeni Cumhurbaşkanını seçememesi, partiler arasında bir müzakere ortamı kurulamaması ve şeriat amaçlı bir hareket olarak nitelenen Konya'da yapılan Kudüs mitingi gibi sebeplerle, 12 Eylül 1980 günü Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gerçekleştirdiği bir askeri müdahale ile yönetime el konulmuştur. Ülkenin içinde bulunduğu durum değerlendirildiğinde bu müdahale, başlarda ülke tarafından ve hatta dış ülkeler tarafından da olumlu bir olay olarak ele alınmışsa da devamındaki uygulamalar devlet kanalında düzeltilemeyecek izler bırakmıştır. Bununla birlikte bu süreçte çıkarılan ve günümüzde de yürürlükte olan yeni anayasa ve seçim kanunu, ülkenin demokratik yaşamına olumlu bir katkıda bulunmamaktadır. Bu müdahale ile başta görevde bulunan Demirel yönetimi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi feshedilmiş, sendika ve derneklerin faaliyeti durdurulmuş, sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sonrasında ise siyasi partiler dağıtılarak yöneticileri gözaltına alınıp yargılanmıştır.

Askeri müdahalenin hemen arkasından Genelkurmay Başkanı Org. Kenan Evren başkanlığında Kuvvet Komutanlarının oluşturduğu Milli Güvenlik Konseyi yönetime el koymuş ve Org. Kenan Evren Devlet Başkanlığı görevini üstlenmiştir.

Kenan Evren, emekli Oramiral Bülent Ulusu 'ya yeni hükümeti kurma görevini vermiştir.

Askeri müdahale sürecinde görevdeki Demirel Hükümeti tarafından 24 Ocak kararları alınmıştı ve uygulamaya geçilmişti.

3.1. 24 Ocak Kararları

24 Ocak 1980 kararları, Türkiye Cumhuriyeti Ekonomisinin karma ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişini amaçlamaktadır. Çoğunlukla IMF önerileri önderliğinde hazırlanmıştır ve yaratıcısı, o tarihlerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı olan Turgut Özal'dır.

24 Ocak Kararları, özet olarak:

- Devletin ekonomideki payını küçülten bütün önlemlerin alınmasını, bu kapsamda tarım ürünlerine uygulanan destek satın almalarının sınırlandırılmasını,
- Bazı istisnalar dışında sübvansiyonların kaldırılmasını,
- Dış ticaretin serbestleştirilerek kâr payının artırılmasını,
- İthalatta aşamalı olarak liberal bir yol izlenmesini,
- Kayda değer oranda devalüasyona gidilmesi ve günlük kurların ilan edilmesini,
- Yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin desteklenmesini, getirmiştir.

Kurucu Meclis'in hazırladığı Anayasa, Org. Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlığında halk oylamasına sunulmuş ve yaklaşık %92'lik bir oy oranı ile kabul edilmiştir.

Siyasi çalkantılar militarist kanalın güçlenmesi Savunma Sanayiine addedilen önemi artırmıştır ve bu süreçte ilerleme için adımlar atılmıştır. Bununla birlikte ara malların iç pazardaki payı büyümektedir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma planı hedefleri temel olarak aşağıdaki gibidir;

- "Ülkemizde sanayileşme gerek planlı dönem öncesinde gerekse planlı dönemde kalkınmanın temel unsuru olarak kabul edilmiş ve bu sektöre ağırlık verilmiştir."
- "Uygulanan kalkınma politikasının sonucu olarak bugün imalat sanayiinin hemen her sektöründe önemli kapasiteler oluşmuş ve sanayileşmede büyük birikimler elde edilmiştir."
- "Dışa açılma politikasıyla beraber, bu birikimden yararlanılarak sınai ihracatın büyük ölçüde artırılması mümkün olmuştur. Ancak aynı politika, genellikle iç pazara dönük olarak kurulmuş sanayiin önemli bir bölümünde maliyet, kalite ve standart sorunlarının da belirginleşmesine sebep olmuştur."
- "Bu tip problemler karşısında bir kısım sanayi modernizasyon yatırımları, öz kaynak takviyesi ve işletme usullerinin ıslahı yoluyla yeni şartlara uyum konusunda başarılı olmuşlardır. Diğer bir kısım sanayi için ise yapısal bir nitelik taşıyan bu değişimi nispeten kısa sayılabilecek bir sürede gerçekleştirmek mümkün olamamıştır. Plan dışa açılma ve ihracatı artırma politikasının sürdürülmesini esas almakta ve rekabet edebilir bir sınaî yapıya ulaşmayı öngörmekte olduğundan bu sanayilerin yeni şartlara uygun süreçleri Plan döneminde devam edecektir." (V.B.Y.K.P s.66)

Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı (TSKGV)'na bağlı bir kuruluş olan Askeri Elektronik Sanayii (ASELSAN), üretime 1988 yılında Philips firması lisansı ile el ve sırt telsizlerini üreterek başlamıştır. Bu aşamadan itibaren, ileri teknolojiyi temel alarak ürün ve müşteri yelpazesini sürekli olarak genişleten ve geliştiren bir kuruluş halini almıştır. Günümüzde de modern elektronik sistemler ve cihazların AR-Ge süreçlerini yürüterek üreten, pazarlayan bütünleşmiş bir sanayi kuruluşu haline gelmiştir. ASELSAN teknolojik bilgi birikimi itibarı ile Türkiye'nin en büyük AR-GE kuruluşlarından birisidir. Birçok alanda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarını karşılayan ASELSAN, bunun yanında çok sayıda ülkeye de ürünlerini ihraç etmektedir.

ROKETSAN (Roket Sanayii ve Ticaret A.Ş.) 1988 yılında Savunma Sanayii İcra Kurulu kararı ile ülkemizde roket ve füze tasarımı, geliştirilmesi ve üretimi amacı ile bu alanlarda lider olunması amacı ile kurulmuştur. ROKETSAN tarafından üretilen ilk proje uluslararası bir program olan STINGER füzeleri üretimine dahil olmak projesidir. Roketsan'ın ortakları, en büyük ortak olan TSKGV yanında, Aselsan, MKEK, Vakıfbank, Kalekalıp, Kutlutaş ve Havelsan'dır. Bu kurum, roket ve füze sistemleri tasarımı, geliştirme ve üretimi dışında güdüm kontrol donanımları, fırlatma sistemleri tasarımı ve geliştirmesi yapmaktadır.

HAVELSAN (Hava Elektronik Sanayi A.Ş.), 1982 yılında, bir Türk-Amerikan ortaklığı (Havelsan-Aydın) olarak kurulmuşsa da 1985 yılından itibaren TSKGV'na bağlı olarak faaliyetini sürdürmektedir. Havelsan yazılım yoğun sistem alanlarında faaliyet göstermekte olup savunma ve bilişim alanlarında global çözümler sunmaktadır.

ASPİLSAN (Askeri Pil Sanayi ve Ticaret A.Ş.) TSKGV tarafından 1981 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her türlü portatif enerji kaynağı ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuştur. Çeşitli kapasitede hava, deniz ve kara araç ve cihazlarına ait aküler, Ni-Cd ve Li-İyon bataryalar üretmekte ve bunlar üzerinde araştırmalar yapmaktadır (Yücel, 2015).

24 Ocak Kararları sonrası iç pazarda döviz kullanımı serbest bırakılmıştır. Ancak pozitif ilerleme 1988'e kadar sürmüş ve etkisi negatife dönmüştür. 1993'e gelindiğinde döviz rezervlerindeki azalma sonrası iç pazarda döviz talebi artmış, dış ticaret ve cari işlemler açığı yükselmiştir. İşçilere yapılan zamlar tüketimi artırmış ve sonuç olarak sanayi sektörünün rekabet gücünü negatif yönde etkilemiştir. Bütçede açıklar verilmeye başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler sonrası derecelendirme kuruluşları tarafından notu düşürülen Türkiye'de Ocak 1994 krizi meydana gelmiştir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı dahilinde rekabet edebilir bir sanayi kurulması hedeflenmiştir. Sadece ara malı değil, aktif üretimde rol almak için planlamalar yapılmıştır.

- "İmalat sanayii, ekonomide hedeflenen büyümeyi sağlayan temel sektörlerden biri olacaktır.
- Plan döneminde, yatırım malı üreten sektörler ile ara malı sektörlerinden deri ve kürk işleme, lastik, plastik, kimya, cam, demir-çelik ve demir dışı metaller, tüketim malı üretenlerden dokuma-giyim ve ayakkabı ortalama üretim artışlarının üzerinde gelişen sektörler olacaktır" (A.B.Y.K.P. s.84).

1994'e gelindiğinde Devlet Planlama Teşkilatı verilerine göre Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın %39'luk payını Sanayi sektörü oluşturmaktadır. Türkiye artık tarıma dayalı ekonomiden büyük ölçüde uzaklaşmış bir portre çizmektedir.

1994 'te Tansu Çiller Hükümeti tarafından AB ile Gümrük Birliği Anlaşması'nın öncülü olarak İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararnamesi çıkarılmıştır. AB ile Gümrük Birliği Anlaşması 1995 yılında imzalanmıştır.1995 yılında genel seçimler yapılmış ve koalisyon hükümeti kurulmuştur.

İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararnamesi dahilinde AR-GE sermaye desteği 1996 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Bu sayede Dünya Bankası tarafından sağlanan kaynağa alternatif olarak sanayi kanalında ürün ve süreçlerin geliştirilmesi için yeni bir hibe yolu yaratılmış oldu.

Yedinci Beş Yıllık kalkınma Planı döneminde tüm dünyada meydana gelen teknolojik gelişmeler ve rekabetin artması sonucu bilgi teknolojileri önem kazanmıştır. Bu kalkınma planı kapsamında Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı (TUENA) hazırlanmasına karar verilmiştir ve bu planın hazırlanma görevi de TÜBİTAK'a verilmiştir. Ancak siyasi anlaşmazlıklar sonrası bu plan proje aşamasında takılı kalacaktır.

1997 Yılına gelindiğinde 28 Şubat Dönemi olarak adlandırılan siyasi olaylar sonrası ekonomi negatif yönde etkilenecekti.

1999 Yılı 17 Ağustos Gölcük depremi ve sonrasında 12 Kasım Düzce depremi ülkede büyük can ve mal kaybına sebep olacak kamu kuruluşlarında ve ülke ekonomisinde negatif etki yaratacaktı. Bununla birlikte Türkiye, Uzak Doğu ekonomik krizi ve sonrasında Rusya ekonomik krizinin de negatif etkilerini hissetmekteydi.

3.2. 1980 Sonrası Nüfus Politikaları

Kalkınma planlarının uzun süreli hedefleri gözetilmeye devam edilerek Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve devamında devlet politikası aşağıdaki şekilde ilerlemiştir;

- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1978- 1983) Sosyal, iktisadi ve demografik faktörlerin birlikte etkileri ve nüfus politikasının, sosyal ve ekonomik politikaların bir türevi olduğu belirtilmiştir. Yüksek bebek ölüm hızının ve yetersiz anne-çocuk sağlığı hizmetlerinin birer nüfus sorunu olduğu vurgulanmıştır. Bu sebeple aile planlamasının, ana-çocuk sağlığı hizmetleriyle birlikte ele alınması gereği gündeme getirilmiştir. Bu dönemde devlet birimleri özellikle de Sağlık Bakanlığı çocuk sayısında rakam beyan etmeye başlamış, ideal çocuk sayısının 2 olduğunu belirtmişse de belirlenen bir aile planlaması uygulaması da dile getirilmiştir. 1983 yılında nüfus planlamasıyla ilgili 2827 numaralı Kanun yürürlüğe alınmıştır.

- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985- 1989) ülkemizde yıllık nüfus artış hızı 1985-1990 döneminde düşüşe geçmiş, daha önceleri yapılan çalışmalar istenen şekilde sonuçlar vermeye başlamış, aile sağlığı konusunda tedbirlerin arttırılması ve güçlendirilmesi görüşü devam ettirilmiştir. Sosyo-ekonomik alanda önceki döneme göre nüfusun demografik yapısında az miktarda gelişme gözlemlenmekle birlikte temel ilkenin nüfus kalitesinin yükseltilmesi olduğu belirtilmiştir. Ancak bu dönemde görülen gelişmeler ülkenin her bölgesinde homojen olarak hissedilmemiştir. Kırsal alanlarda problemler aynı oranda devam etmiştir.

• Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planın (1990- 1994) dahilinde hızlı nüfus artışının planlanan iktisadi büyüme ve sosyal refah düzeyini engellediği görüşünden hareketle, nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politika ve programların etkinleştirilerek uygulanması öngörülmüştür. Bu bağlamda nüfus politikalarına yönelik projelere destek verilmesi, nüfus yapısında meydana gelen değişimlerin geleceğe ışık tutması açısından önemle takip edilmesi ve yüksek olan bebek ölümlerinin düşürülmesi hedeflenmiştir.

• Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996- 2000) Hızlı nüfus artışının, bireylerin sosyal refah etmenlerinden daha fazla faydalanılabilmesi ve iktisadi değişim sürecinin daha hızlı gelişmesini engellediği, sürdürülebilir kalkınma çabalarına ters düştüğü; konut, sağlık, eğitim ve altyapıya olan ihtiyacı arttırdığı belirtilmektedir. Ayrıca aile planlaması hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve hizmet dağıtımında etkinliğin arttırılması ihtiyacının önemini koruduğu söylemi yer almaktadır. Kalkınma planının temel yapısal değişim projeleri bölümünde, bireylerin refahını daha hızlı arttırabilmek için nüfus artış hızını yavaşlatmak ve kalkınma hedefleriyle uyumlu bir nüfus yapısını oluşturmak temel amaç olarak yer almaktadır.

Tablo 3. 1980-2000 Yılları Arası Türkiye'de Nüfus ve Nüfustaki büyüme Hızı

Yıllar	Nüfus	Büyüme Hızı %
1980	44.438	%2,09
1981	45.540	%2,48
1982	46.688	%2,52
1983	47.864	%2,52
1984	49.070	%2,52
1985	50.306	%2,52
1986	51.433	%2,24
1987	52.561	%2,19
1988	53.715	%2,20
1989	54.893	%2,19
1990	56.203	%2,39
1991	57.305	%1,96
1992	58.401	%1,91
1993	59.491	%1,87
1994	60.576	%1,82
1995	61.644	%1,76
1996	62.697	%1,71
1997	62.480	-%0,35
1998	62.464	-%0,03
1999	63.364	%1,44
2000	64.269	%1,43

Kaynak : TÜİK

3.3. 2001 Yılı Öncesi Genel Durum

Yeni dönem öncesi ülkenin durumu özetlenecek olursa;

Tüm dünya genelinde hukukun üstünlüğü, insan haklarının önemi ve demokratikleşmenin gerekliliği artış göstermektedir. Diğer yandan 1970'lerin son dönemlerinde mali piyasalardaki serbestleşme oluşumları ve komünikasyon teknolojisindeki yenilikler ve ilerlemelerle başlayıp, dış ticaretteki serbestleşme oluşumlarıyla hızlanan teknolojik ilerlemelerle ivme kazanıp ekonominin diğer konularını da etkileyen globalleşme süreci son senelerde global ve sosyal konularda da etken olmuştur.

Bilgisayar ve komünikasyon teknolojisindeki etkin gelişmeler sayesinde erişilen bilgilerin farklı noktalara sorunsuz ve çabuk ulaştırılması, arzın ve bununla beraber şirketler arasındaki yarışın globalleşmesinde etkin rol üstlenmiştir. Bu globalleşme seyri enternasyonal rekabet prensiplerinde derin ve radikal değişikliklere neden olmuştur. Nihai tüketicilerin de bu verilere hızlıca ve kolaylıkla erişme olanağı elde etmiş olması, talebi de globalleştirmiştir. Dolayısı ile farklı konumlardaki tüketicilerin seçimleri, hayat tarzları birbiriyle benzerlik göstermeye, örtüşmeye başlamıştır.

Üretimde meydana gelen teknoloji konusundaki gelişmeler neticesinde üretim aşamalarının farklı bölümlere ayrılması ve firma faaliyetlerinin globalleşmesi bununla beraber doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında azımsanmayacak artış görülmesine neden olmuştur.

Teknoloji konusundaki oluşan etkili, derin ve radikal gelişmeler yalnızca basit işgününü değil belli bir orana kadar beyin gücünün de ikame edilebilmesini sağlamamıştır. Bilgi bazlı üretim artmış ve bunun doğrultusunda teknolojide yenilik ve verimlilik artışları devamlı hale gelmiştir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları vasıtasıyla diğer ülkelerdeki üretim birimlerinin yaygın hale gelmesi, yönetim bilimindeki gelişmelerle ivme kazanmış bu da şirketlerin dünyanın farklı lokasyonlarındaki pek çok üretim birimini yönetip kontrol edebilecekleri seviyeye gelmelerine fırsat tanımıştır. Fakat üretimin globalleşmesindeki en belirgin pay bilişim ve mikro elektronik teknolojisindeki telekom ve komünikasyon sektöründeki tekniksel gelişmelerin bir arada uygulanmış olmasıdır. Pek çok bilgiyi çok düşüğe mal ederek farklı ve uzak lokasyonlara aktarabilen şirketler yönetim gücüne sahip çıkarak, üretimdeki aşamaları çeşitli lokasyonlara da toplama imkânı bulmuştur. Bu ilerlemeler, biyoteknoloji- gen mühendisliği ve yeni malzemeler alanlarındaki gelişmelerle beraber bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun biçimlendirilmesi aşamalarını hızlandırmıştır.

Bilgi toplumu oluşmasının ekonomik ve sosyal konularda pozitif etkiler yaratması, bu doğrultuda ekonomik büyüme hızını ve verimliliği arttırması, farklı faaliyet alanları ve istihdam fırsatları sağlaması, eğitim olanaklarında artış oluşturması ve eğitim olanaklarını yaygın hale getirmesi, sağlık alanında ve sosyal konulardaki diğer hizmetleri geliştirmesi ve bireyin kültürel fırsatlardan kolaylıkla faydalanma fırsatı yaratması beklenmektedir.

Bilgi toplumunun meydana gelme süreçlerinde göze çarpan en önemli üretim unsuru¸ bilgi olduğu için, işgücünün kalitesinin arttırılmasının ve çok yönlü ilerlemiş bir iletişim ağını elinde tutmanın önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu sebeple yirmi birinci yüzyılda gelişmekte olan ülkelerin gelişmesindeki en önemli desteği insan kaynaklarına yatırım ve iletişim ağının düzeltilip geliştirilmesi sağlayacaktır.

Teknoloji kapasitesinin günümüzde de en büyük kısmının gelişmiş ülkelerde yoğun bir şekilde bulunduğu ve gelişmekte olan ülkelerin teknolojik konularda yabancı kaynaklara bağımlı oldukları dikkate alındığında, üretimin globalleşmesinin gelişmekte olan ülkeler için önemli fırsatlar yarattığı gözlemlenmektedir. Ulus aşırı şirketlerin üretim ve Ar-Ge faaliyetleri, teknolojinin, kapasitenin ve becerilerin yayılması için önemli etmenlerdir. Üretimin globalleşmesi gelişmekte olan ülkelerin ticari faaliyetlerinin artması açısından önemli yer tutmaktadır.

Ekonomik açıktan globalleşmeyle beraber iki taraflı etkileşim dahilinde lokal bütünleşme faaliyetleri de ilerleme göstermektedir.

Globalleşme sürecinde çevre, fikri haklar ve dış ticaret alanlarında yeni kurallar ve standartlar ortaya konmakta, bu alanlarda yabancı yatırımcıların aktifliği artış göstermektedir. Avrupa Birliğinde, bilhassa ekonomik politikalarda uluslar üstü kurumlar gün geçtikçe daha etkili rol oynamakta, siyasal ve sosyal konularda da ortak girişimler artış göstermektedir.

Birçok ülkenin yabancı sermaye rejimini serbest bırakması sebebiyle ülkelerin yabancı sermaye girdisini arttırmaları, makroekonomik istikrar sağlanmasına, altyapının yeterli olmasına ve işgücünün kalitesiyle doğru orantılı olmasına neden olmuştur.

Globalleşme süreci meydana getirdiği birçok önemli ve etkin fırsatların yanında olumsuz gelişmelere de neden olabilmektedir.

Mali piyasaların serbestleşmiş olması ve sermaye hareketlerine engel olan nedenlerin kaldırılması ülke ekonomisi ile finans piyasası arasındaki bağımlılığı kuvvetlendirmiş ve ülkelerin, dış piyasayı dikkate almadan, makroekonomik politika araçlarını kullanmasına kısıt getirmiştir.

Güneydoğu Asya'da 1997'de başlayıp ve global düzeni derinden sarsan mali krizler dizisi, makroekonomik dengesini oturtamamış, düzgün çalışan bir finansal düzeni olmayan ülkeler için dışarıdan gelen kısa süreli güçlü sermaye girdilerinin kötü sonuçlarını ve ekonomik ve finansal düzenlemelerin çok önemli olduğunu gözler önüne sermiştir.

Tüm bunlara ek olarak globalleşme süreci ülke içindeki ve ülkelerin birbirleri arasındaki gelir dağılımında bozulmalara neden olabilmektedir.

Globalleşme sürecinin bir diğer negatif sonucu da talebin globalleşmesi ve tüketici eğilimleri ve yaşam tarzları arasında kuvvetli benzerlikler meydana gelmesi sebebiyle oluşan tek tip kültür konudur.

Globalleşmenin hızlandığı bir durumda, yeteri kadar sosyal ilerleme yaratamayan ülkelerde ekonominin daha da gelişmesi beklenir. Bu açıdan insan haklarına verilen önemin artması, demokrasinin güçlendirilmesinin yanında, eğitim ve sağlık için verilen hizmetin yaygın hale getirilmesi ve yoksulluğun olabildiğince aza indirgenmesi ve çalışma şartlarının düzeltilmesi önemli bir yer tutmaktadır.

21. yy 'da başarıyı yakalayabilmek ve etkin olabilmek için ülkelerin hızlı değişen dünyaya ayak uydurması, ülkesinde yaşan insanları bu değişimle gelen yeni olgulara uyum sağlayabilecek düzeye getirmesi, tüm bilgilere kolayca ulaşabilmesi, bilgileri üretmesi ve efektif olarak kullanması gerekmektedir.

Ülkemizin dünya genelinde daha güçlü bir konumda olması için istikrarı yakalaması, sosyal yapılandırmasını kuvvetlendirmesi, bilgi toplumu için gereken tüm normları sağlaması, globalleşme süreçlerinin meydana getirdiği ihtiyaçları karşılayıp fırsatlardan en iyi şekilde faydalanması, yine bu sürecin oluşturduğu negatif etkilerden de olabildiğince kaçınması gerekmektedir.

4. BÖLÜM – 2001-2016 Vizyon 2023 Dönemi

Milli gelir içerisindeki payı yıldan yıla artan sanayi sektörü ekonomideki üretim ve istihdamın yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır. Toplam efektif talepteki iç ve dış kaynaklı dalgalanmalar ve yaşanan finansal krizler, sanayi sektörü katma değerindeki gelişmeleri doğrudan etkilemektedir. Dış ticarete konu olan malların üretimiyle meşgul olması bakımından sanayi sektöründeki gelişmeler, Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünün önemli bir simgesi niteliğindedir. Sanayi kesiminin performansı ve rekabet gücü Türkiye'nin dış ticaret performansını doğrudan etkilemektedir. Bu noktada, genel ekonomik koşullardaki gelişmelerin yanında döviz kuru başta olmak üzere dış ticareti etkileyen parametreler sanayi üretiminin performansını doğrudan etkilemektedir. 2001 yılına gelindiğinde devlet özelleştirmeleri teşvik etmiştir. Kamu kuruluşları eğitim, sağlık vb. konularda çalışma yapacak bunun dışında özelleştirmenin kolaylaşması için çalışmalarını sürdürecektir.

1 Ocak 1996 tarihinde tamamlanan Türkiye-AB Gümrük Birliği ile AB ile Türkiye arasında imalat sanayi ürünleri ticaretindeki gümrük vergileri ve diğer ticareti engelleyici uygulamalar ortadan kaldırılmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ekonomik politikalar makroekonomik düzeyde ele alınmıştır. Temel hedef ise, enflasyonu AB kriterleri tarafından kabul görür düzeylere düşürmek, ekonomide istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme ortamı sağlamak ve Avrupa Birliğine tam üyelik hedefinin de getirisi olarak ekonominin rekabet ve uyum gücünü artırmaktır.

Küresel kriz sonrası GSYİH içinde payı azalan imalat sanayinin yeniden artış sağlaması için planlamalar yapılmaktadır. Üretim sanayiinde rekabet gücünü artırmak amacı ile dışa dönük bir yapı benimsenmiştir. Bu amaçla 2008 yılında Araştırma Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesine Dair Kanun çıkarılmıştır ve bu kanun kapsamında GSYİH içindeki AR-GE payı 0,8'den 3,0'e çıkarılması kararlaştırılmıştır.

Gümrük Birliği sonrasında 2005 yılına gelindiğinde Türkiye'de imalat sanayi ürünleri ihracatı toplam ihracatın %94'ünü oluşturmaktadır. Ancak bununla birlikte Avrupa Birliği ülkelerinden yapılan ithalatın aynı süreçte azaldığı gözlemlenmektedir. Bunun sebebi olarak son yıllarda değer kazanan Euro ile ucuz hammadde ve ara malı sağlayıcısı olan Asya pazarlarının ithalat için tercih ediliyor olması gösterilebilir.

Aynı süreçte Türkiye'deki ihracatın en hızlı gelişen kanalının motorlu kara taşıtları ve römorklar sektöründe olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, kauçuk ve plastik ürünleri, metal sanayi, mobilya makine teçhizatları ile radyo, televizyon, haberleşme teçhizatlarında da artış görülmüştür. Tekstil ürünleri, deri ürünleri ve gıda ürünleri gibi geleneksel kanal ürünlerin ihracatında ise düşüş gözlemlenmiştir.

Tüm bu gelişmeler Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda belirtilen hedeflerinden olan;

- Demir-çelik sektöründe kaliteli ve katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesine ve çevrenin korunmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları desteklenecektir.
- Orta ve yüksek teknoloji seviyesindeki otomotiv, beyaz eşya, makina, elektronik sektörlerinde Türkiye'nin önemli üretim merkezlerinden biri olması sağlanacaktır.
- Otomotiv sanayiinde, yüksek katma değer yaratan, sürdürülebilir rekabet gücü bulunan, öncelikle gelişmiş pazarlara ihracatı hedefleyen ve gelişmiş Ar-Ge yeteneğine sahip bir sanayi yapısı oluşturulması öngörülmektedir.
- Otomotiv sanayiinde rekabet gücünün sürdürülebilirliği için üretim alanında sağlanan yetkinlik devam ettirilecek, teknoloji geliştirme ve Ar-Ge alanlarında yetkinlik geliştirilecek, ana ve yan sanayi arasında konsept ve tasarım aşamasından başlayan bir iş birliği geliştirilecektir.
- Makina ve beyaz eşya sanayiinin tasarım, mühendislik ve yenilik yaratma yeteneği desteklenecek, kamu alımlarında yerli üreticilerin karşılaştığı, dış alımlardan kaynaklanan haksız rekabetin önlenmesi için farkındalık oluşturulacaktır.

- Elektronik sanayiinde yüksek katma değer yaratılabilmesini teminen elektronik bileşenler alt sektörü geliştirilecektir. Tüketim ve telekomünikasyon cihazlarının yüksek rekabet gücünü sürdürmek üzere bütünleşmiş devre tasarımının güçlendirilmesine ve üreticiler arası iş birliğiyle düz panel ekran tesisi yatırımının gerçekleştirilmesine önem verilecektir. Sektörde rekabet öncesi Ar-Ge teşvik edilecek, laboratuvar kapasitesi ve görüntü teknolojileri konusunda araştırma alt yapısı geliştirilecektir.
- Elektrikli makinalar sanayiinde mevzuata uygun üretim ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılmasını teminen sektör kuruluşlarının katkısıyla yüksek gerilim kısa devre güç laboratuvarı kurulacaktır. (IX. B.Y.K.P, 2007)

Maddeler dahilinde elektronik sektörlerde önemli üretim merkezlerinden biri olması öngörüsüyle de örtüşmektedir.

Ancak öngörüleceği gibi, imalat sanayindeki bu teknolojik gelişmeler, istihdam oranlarında belirli süreli düşüşe sebep olacaktır, yeni istihdam kollarının oluşması ile özellikle 2008 sonrası bu düşüşün tersine döndüğü gözlemlenmektedir.

Tablo 4. 2001-2013 Yılları Arası Nüfus ve İstihdam Sayıları ile İstihdam Oranları

Yıl	Nüfus (bin)	İstihdam (bin)	İstihdam Oranı
2001	65.166	21.524	%33,03
2002	66.003	21.354	%32,35
2003	66.795	21.147	%31,66
2004	67.599	19.632	%29,04
2005	68.435	20.066	%29,32
2006	69.295	20.423	%29,47
2007	70.158	20.738	%29,56
2008	71.052	21.194	%29,83
2009	72.039	21.277	%29,54
2010	73.142	22.594	%30,89
2011	74.224	24.110	%32,48
2012	75.176	24.821	%33,02
2013	76.055	25.524	%33,56

Kaynak: TÜİK

2001 yılı ve sonrasına bakıldığında nüfusun %33,03 olan istihdam oranının 2007'ye gelindiğinde %12 düşerek %29,56'lara düştüğü gözlemlenmektedir. Ancak oluşturulan yeni istihdam kolları sonrası 2013 yılına gelindiğinde istihdam oranının 2007'ye kıyasla yaklaşık %12 büyüme göstererek %33,56'lara ulaştığı görülmektedir.

Tablo 5. 2000-2016 Yılları Arası Avrupa Birliği Ülkeleri, OECD Ülkeleri ile Türkiye'deki İstihdam Sayıları

Yıl	EU27_2020	OECD	TUR
2000	202.019		21.538
2001	204.315		21.531
2002	204.396		21.463
2003	205.905		21.291
2004	206.877		21.709
2005	183.035		20.096
2006	186.811		20.433
2007	190.904	566.318	20.750
2008	193.165	570.543	21.193
2009	189.683	561.598	21.271
2010	186.915	563.056	22.593
2011	186.933	569.163	24.099
2012	186.217	575.598	24.819
2013	185.479	579.932	25.520
2014	187.676	587.777	25.931
2015	189.718	596.640	26.619
2016	192.607	605.991	27.216

Kaynak: OECD

Türkiye, doğrusal nüfus artışının doğal getirisi olarak sadece rakamsal anlamda bakıldığında OECD ülkeleri düşüş gösterirken bile istihdam artışı sağlamıştır denilebilir. 2009 yılında OECD Ülkelerinde %1,56 düşüş gösteren istihdam sayıları, aynı yıllarda Türkiye'de %0,36 artış göstermiştir.

4.1. Sanayisizleşme

Sanayisizleşme en basit tanımı ile ilgili ülkede üretim sanayinin istikrarlı düşüşü olarak tanımlanabilir. Sanayisizleşmenin etkisi sadece istihdamda düşüş değil katma değer payında da azalma getirmektedir. Bu durum her zaman negatif bir olgu olarak değil, kontrollü olarak ekonomide özelleştirmeye gitmek olarak da ele alınabilir.

Sanayisizleşme tarif olarak imalat sanayinin ekonomideki oranın giderek eksilmesi ve ekonomilerin giderek hizmet sektörü yoğunluklu bir yapıya bürünmesidir. Clark (1940)'ın ve Kuznets (1973)'in öncül çalışmalarına dayalı olarak büyüyen yapısal mutasyon yaklaşımı, sanayisizleşme literatürünün esasini oluşturmakta ve sanayisizleşmeyi kalkınmanın öngörülen bir süreci olarak görmektedir. Özünde sanayisizleşme, yapısal mutasyon sürecinin 2. safhası olmakla beraber işgücünün, kaynakların ve tüketimin iktisadin olgunlaşması ile beraber hizmetlere kaymasıyla ortaya çıkan natürel bir süreci göstermektedir.

Bilhassa yapısal mutasyon sürecinin ilk safhasının "sanayileşme", ikinci safhasının ise "sanayisizleşme" olarak adlandırılması, imalat sanayinin "gelişmenin motoru" rolüyle ülkeler için vazgeçilmez olduğunu göstermektedir. Neoliberal siyasetlerle beraber gidererek daha fazla orta kazançlı ülkenin sanayisizleşme meyli göstermesi yüksek kazançlı ülkelerle olan yakınsama süreçlerini aksatmakta ve bu ülkeler için endişe uyandırmaktadır. Bu neden ile sanayisizleşmenin patolojik bir problem olarak görülmesi yahut görülmemesi tartışmaların odak noktası olmuştur çünkü kalkınmanın doğal akışında ya da diş ülkelere açılma sureci ile ülkeler içinde artan uzmanlaşmaya dayalı problemler ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte patolojik bir problem olarak görülmesinin nedenleri, orta gelir düzeyindeki ülkeler sanayisizleşmenin farklı durumda ortaya çıkan erken bir nitelik taşıması orta gelirli ülkelerin imalat sanayinin sunduğu "yükselen getiri" "ölçek ekonomileri" "teknolojik yenilik" gibi kalkınma surecine direkt etki eden fırsatları kaçırmalarına neden olmakta. Bu durumda tez kapsamında bahsedilen tartışmalar ışığında Türkiye ekonomisindeki sanayisizleşme eğilimi araştırılmakta ve göstergeler tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Yapısal mutasyon sürecinin ilk aşamasının sonucu olarak imalat sanayisi belirli bir düzeyde olgunluğa ulaşarak bu sureci tamamlar fakat tarımın katma değer ve istihdam oranı düşüş gösterirken var olan kaynakların imalat sanayine yönlendirilmesi ile sanayileşme başlamış olur. Sonraki aşamada ise "sanayisizleşme (de-industrialization)"nin ortaya çıkmasının nedenleri olarak imalat sanayindeki verimlilik artışı ve arzın gelir esnekliğine dayalı olarak ekonomideki oranının azalması yapısal mutasyon sürecinde ikinci aşamanın tamamlanması ile gözlemlenir.

Sonuç olarak dönem içinde gerçek katma değerde bir durağanlaşma ve istihdamda ise artış eğilimi göstermesinin nedeni nominal anlamda sanayisizleşme eğilimi olmasıdır. İstihdam ve gerçek katma değer payı dönem içinde imalattan daha fazla artmasının nedeni olarak İmalat sanayinin genişleme ve büyüme itici gücü rolünü kaybetmesine dayalı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan "hizmetleşme (servicification)" eğilimi ortaya çıkaran sebep tarımdaki kaynakların imalattan ziyade daha fazla hizmetlere tekrar tahsis edilmesidir. Ekonomide hizmetleşme eğiliminin ortaya çıkmasındaki sebepler şu şekilde sıralanmaktadır:

- İmalat sanayinin kırılgan hale gelmesi sebebi olarak yeterli kurumsal ve makroekonomik altyapı oluşmadan anapara hareketlerinin özgürleştirilmesi finansal piyasalarda balans problemleri yaratmasından, dolayıdır
- Nitekim yatırım kararlarının ertelenmesine ve kısa vadeli kâr getirecek imalat-dışı faaliyetlere yönelmesine sebep olan ekonomide oluşan bilinmeyenlik ortamıdır. Aynı yönelim imalat sanayinde de oluşmuştur, özellikle 1990'dan bu yana sanayi işletmelerinin faaliyet-dışı gelirleri ek bir kaynak olmaktan çıkarak kârların neredeyse tamamını besleyen ana kalem haline gelmiştir (Yeldan, 2013).
- Uluslararası piyasalara eklemlenme sürecinde teknoloji, bilgi ve beceri yoğun faaliyetlere yönelmeyi engellenme sebebi sanayi politikalarına "pasif uyum" stratejisinin hâkim olmasıdır. Nitekim sanayileşmeyi serbest piyasa dinamiklerine eline bırakmanın sonucu hareketli bir ekonomi politikasından yoksun olmaktır (Taymaz ve Voyvoda, 2017).

- Döviz arzının ve tasarruf açığının karşılanması olarak belirlenen durum Sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasındaki amaçtan dolayıdır. Nitekim kur fazla değerli hale gelme nedeni ülkeye döviz girişinin sağlanması için gerçek faizler yüksek tutulmuştur. Bu çerçevede yerli üretimi ve ihracatı caydırıcı bir tehdit olarak görürken ,değerli kur artısı ithalatı teşvik eder durumdadır (Yeldan, 2013).
- Tasarruf-yatırım faaliyetlerinin çoğalması beklenmesinin nedeni anapara hareketlerinin özgür bırakılmasıyla ilgilidir. Ancak ülke içine gelen anaparanın kısa vadede en yüksek getiriye sahip olacağı finansal faaliyetlere yönelmesi imalat sanayinden ziyade hizmetlerin hissesinin artmasına neden olmuştur

Dolayısıyla AB ile GB'ye girilmesi ile Türkiye dışa açık bir makroekonomi haline gelmiştir çünkü 24 Ocak 1980 kararları ile başlayan serbestleşme süreci, 32 Sayılı KHK ile bir üst kademeye geçiş yapmıştır. Ticari piyasaların serbestleştirilmesine yönelik adımlar ihracat ve uluslararası rekabet kanalıyla imalat sanayine hareketlilik kazandırırken, kaynak tahsisinin imalat sanayi aleyhine gelişmesine neden olan olgu finansal piyasaların serbestleştirilmesine yönelik adımlardır. Böylece Türkiye'de, nominal katma değer bakımından sanayisizleşme eğilimi ortaya çıkarken istihdam ve reel katma değer payında sanayisizleşme eğilimine rastlanmamıştır. Ancak ekonominin tümüne bakıldığında hizmetleşme eğiliminin ortaya çıkmasına neden olan şey kaynakların giderek artan bir seviyede hizmetlere tahsis edilmesindendir.

4.2. Sanayi 4.0 Olgusuna Genel Bakış

Sanayi 4.0 kavramı, ilk olarak Almanya'da Endüstri Çalışma Grubu tarafından Nisan 2013'te yayınlanan raporda kullanılarak hayatımıza girmiştir. Bu tanımı kullanım amaçları özünde üretim ve Ar-Ge yatırımlarını açıklayabilmektir. Grubun nihai amacı Almanya'nın makine ve otomotiv sektörlerinde pazar lideri olmasıdır. Almanya hükümeti sonraları bu bakış açısını bir devlet politikası olarak benimsemiştir.

En kısa tanımı ile Sanayi 4.0 fiziksel ve siber dünyanın birleşimi (Siber-Fiziksel Sistemler), ürünlerin interneti ve hizmetlerin internetidir. İlk üç sanayi devrimi makine elektrik ve bilişim sistemlerinde gerçekleşmiştir. Sanayi 4.0 sonraki aşama olarak dördüncü sanayi devrimidir denilebilir.

Ivanov'un yorumu ile Sanayi 4.0, makinelerin ve ürünlerin, herhangi bir insan kontrolü olmadan birbiriyle iletişim kurabildiği bir imalat ağı konseptidir. Bu ağlarda siber fiziksel üretim sistemleri dinamik bir yapıdadır ve sürekli gelişim içerisindedir. Siber fiziksel üretim sistemleri hem bilgi hem de materyal alt sistemlerindeki unsurları birleştirmektedir. Sanayi 4.0'ın temel amacı, maliyet ve zaman verimliliğini yükselterek ürün kalitesini artırmaktır.

Toplumların gelişmişlik seviyelerini doğrudan etkileyecek olan endüstrideki bu dönüşüm yaşandığında ülkelere önemli rekabet üstünlüğü sağlayacağı gibi örneğin Türkiye'nin bu dönüşümü kaçırması durumunda üretim alanındaki lojistik avantajı ve düşük işgücü maliyeti ile sağlanan avantajların geçersiz olacağı aşikardır.

Türkiye özelinde Sanayi 4.0 yaklaşımı, üretimdeki rekabet gücü artışı, sürdürülebilirlik, katma değeri yüksek olan ürün ve hizmetler üretmek anlamına gelmektedir. Sanayi 4.0'a geçiş ile birlikte Türkiye'deki üretim sektöründe gözle görülür derecede bir verimlilik artışı beklenmektedir. Ülkenin Sanayi 4.0'a adapte olunması halinde ekonomide yaşanan canlılık ve rekabet artışının sanayi üretimine de olumlu yansıması beklenmektedir.

Sanayi 4.0'ın Türkiye'deki temsilcilerinden Siemens Türkiye yetkilisi Ali Rıza Ersoy'a göre Sanayi 4.0 Türkiye'de yaygın olarak bilinmemesi ile birlikte, çalışmalar çok öncelere dayanmaktadır. Örneğin Türkiye'nin en büyük teknolojik üreticileri arasında olan Vestel, kurduğu teknokentler ile çalışmalarını tamamlamış ve bu teknokentlerde erken yaşta sanayileşme eğitimleri vermektedir. Kamu alanlarında ve akademik düzeyde farkındalık yaratılması durumunda Sanayi 4.0 Türkiye için de mümkün bir olgudur. Burdur Sanayi Odası tarafından başlatılan Sanayi 4.0 eğitimleri, Ford Otosan tarafından üretilen ilk otonom kamyon, Kocaeli Belediyesi tarafından kurulan Sanayi 4.0 Laboratuvarı, Arçelik bünyesinde başlatılan robot üretimleri ülke tarafından Sanayi 4.0'ı yakalamak adına atılan adımlar olarak ele alınabilir.

Ülkedeki üretim maliyetlerinin düşüklüğü avantajı ile giriş yaptığı her pazarda alternatiflerini zorlayan Çin, Türkiye için de bir engel teşkil etmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de benimsenen yerli ve milli tasarım politikası ile dünyada kabul gören ucuz taklit pazarı ters düşmektedir. Kalabalık toplumlarda kalitesi ve ulaşımı kolay olan taklit ürünlerin revaçta olması ülkenin Sanayi 4.0 yolunda önünde çözülmesi gereken bir engel olarak yer almaktadır.

Türkiye'nin Sanayi 4.0 yolunda elinde bulundurduğu büyük bir koz da bulunulan coğrafi konumda komşumuz olan ülkelerin hiçbirinin bu yeni sanayi devrimine uyum sağlayamamış olması ve hatta yakın süreçte de bunu başaramayacak olmalarıdır. Bu durumun temelinde, bu ülkelerde Türkiye ile kıyaslandığında köklü üniversitelere, işletmecilere ve nitelikli mühendislere sahip olmaması yatmaktadır.

Son sanayileşme dönemlerinde kabul gören ve uygulanan politika olan, dünya firmalarının üretim üssü olmak düşüncesi Sanayi 4.0 alanında önemli bir duvardır. Çünkü Sanayi 4.0'ın getirisi olarak insani işgücüne olan ihtiyaç azalacaktır ve bu sebeple ülkelerin kendi üretimlerini yapması Türkiye ile kıyaslandığında daha karlı bir opsiyon olarak ortaya çıkacaktır. Bu sebeple Türkiye'nin diğer ülkelerin fazla gerisinde kalmadan Sanayi 4.0'a verdiği önemi artırması, teknolojik alanlarda yatırımlara yön vermesi gerekmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin diğer ülkelerin gerisinde kalmasının doğal bir çıktısı olan nitelikli işgücünün beyin göçünün de önüne geçilmiş olacaktır.

2014-2018 Yıllarını kapsayan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı; 2023 hedeflerini temel olarak şu şekilde ele almaktadır;

"Uzun vadeli kalkınma amacımız, yeniden şekillenmekte olan dünyada milletimizin temel değerlerini ve beklentilerini esas alarak gerçekleştirilecek yapısal dönüşümlerle ülkemizin uluslararası konumunu yükseltmek ve halkımızın refahını artırmaktır. Bu çerçevede, 2023 yılında GSYH'nin 2 trilyon dolara, kişi başına gelirin 25 bin dolara yükseltilmesi; ihracatın 500 milyar dolara çıkarılması; işsizlik oranının yüzde 5'e düşürülmesi; enflasyon oranlarının kalıcı bir biçimde düşük ve tek haneli rakamlara indirilmesi hedeflenmektedir." (X. B.Y.K.P, 2014)

Ülkemizin büyüme stratejisi; sanayileşmeye, ileri ve öncü teknolojilere, rekabet gücünü, yatırım yapma kapasitesini artırmaya ve nitelikli istihdamı geliştirmeye dayalı olmalıdır. Büyüme; sıcak paraya ve ithalata değil, artırılması gereken yurtiçi tasarruflara, doğrudan yatırımlara ve yüksek katma değerli, ileri teknolojileri kullanan sanayi ihracatına dayanmalıdır. Yürürlüğe konulmuş Sanayi Strateji Belgesi ile yürürlüğe girme aşamasında yer alan Ulusal İstihdam Stratejisi'nin uyumlaştırılması, bu iki belgenin On Birinci Kalkınma Planı ile de eşgüdümünün sağlanması gereklidir. Bu sürecin yönetiminde sosyal tarafların etkin katılımı sağlanmalı ve iş birliği yapılmalıdır.

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında imalat sanayisinin GSYİH içindeki payının %19,1'den %21,0'e çıkarılması hedeflendiği belirtilmiştir. Bu amaçla teknoloji tabanlı girişimlerin fonlanması için teşfikler planlanmıştır (XI.B.Y.K.P, 2019).

4.3. Toplam Faktör Verimliliği

Teknolojik gelişmelerden ve Sanayi 4.0'dan bahsedildiğinde Toplam Faktör Verimliliği (TVF) gözardı edilmemelidir. Üretimde emek ya da sermaye ile açıklanamayan artışı ifade eden TVF ekonomik kalkınma hedeflenirken üzerinde durulması gereken bir konudur.

Ekonomik büyüme teorilerinde bu tanımı ilk ortaya atan kişi olan Robert Solow'dan dolayı TVF "Solow Artığı" olarak da tanımlanmaktadır.

Solow'a göre teknolojinin dışarıda bırakıldığı bir üretim modeli büyüme gösterse de belli bir noktada tıkanmaya mahkumdur. (Solow, 1956). Ar-Ge alanında yapılan yatırımlar ve klasik sanayileşmenin dışına çıkıldığında oluşacak tasarruflar ile pozitif ivmelenecek olan TVF yanında refahı da getirecektir. Çünkü üretim maliyeti düşerken üretimin artması sermayedarın gelirini artıracaktır, işçinin gelirini yükseltecektir ve ürünlerin fiyatının düşmesi ile alım gücü de artmış olacaktır.

Elbette bu modelde halkın gelirinin belli bir kısmını yatırım amaçlı kullandığı varsayımı her durumda doğru çıktı vermeyebilir. Toplumların harcama alışkanlıklarını öngörmek matematiksel bir model olarak kurulamadığı için bu konu ayrı bir araştırma olarak daha kapsamlı ele alınabilir.

Teknolojik gelişmeler ve üretimde Ar-Ge'ye gereken önemin verilmesi, ihracat alanında ülkemizin sorunu olan kilogram başına katma değerin de yükselmesini sağlayacaktır. Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin 2019 İhracat raporundaki verilere göre Türkiye için kg başına ihracat değeri 1,29 USD, sanayi özelinde kg başına ihracat değeri ise 1,73 USD'dir (TİM, s.8). İç pazarda halkın dahi ulaşamadığı düşük fiyatlardaki bu ihracat rakamları ancak planlanan rekabet edebilen ekonomi politikalarının gerçekleştirilmesi ile yükseltilebilir.

4.4. 2001 ve Sonrası Kalkınma Dönemi Nüfus Politikaları

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001- 2005) Sürdürülebilir bir kalkınmanın elde edilebilmesi amacıyla nüfus dinamikleri ile doğal kaynaklar, ekonomik faaliyetler, teknolojik gelişme, sosyal ve kültürel yapı arasındaki dengenin her seviyedeki planlama ve politika geliştirme süreçlerinde göz önünde bulundurulması ihtiyacının önemi belirtilmektedir. Anne ve çocuk sağlığı için doğum öncesi bakımlar, sağlık personeli yardımı ile doğum ve doğum sonrası lohusa dönemi bakım ve modern aile planlaması yöntemi kullanımında artışlar görülmekle birlikte, yerleşim yerleri arasındaki farklılıklar gözlemlenmektedir. 1998 yılında yapılan Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre, doğum öncesi bakım almamış gebelerin kentlerdeki oranı %21,7 iken, bu oran kırsal alanda %47,9'a kadar yükselmektedir. Şehir merkezlerinde sağlık kuruluşu dışında doğum yapanların oranı %19,8 iken, kırsal kesimde bu oran %40,3'tür.

Rekabet edebilen ve sürdürülebilir kalkınma hedefi planıyla paralel bir nüfus yapısına ulaşabilmek amacı ile nüfusun sağlık, eğitim ve çalışma alanlarında niteliklerinin iyileştirilmesi, refah seviyesinin yükseltilmesi ile bu konularda kentsel alanlarla kırsal bölgeler arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması temel ilkedir.

2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planına gelindiğinde Türkiye'de nüfus artış hızının azaltılması yönündeki politikanın devam ettiği görülmektedir. Ülkede hızlı nüfus artışının ortaya çıkardığı olumsuzlukların azaldığı görülmüştür ancak hedeflendiği şekilde istihdamda yükseliş, işsizlik seviyesinde düşüş ve eğitim alanındaki problemlerin iyişeştirilmesi başarılı olamamış ve istihdam-eğitim arasındaki ilişki gereken düzeye getirilememiştir. Nüfus artış hızı 2000 yılında %1,43 iken, 2005'e gelindiğinde %1,24'e düşmüştür. Yine bu dönemde, çalışma yaş aralığı nüfusu olarak ele alınan 15-64 yaş grubunda artış gözlemlenmiştir, 65 yaş üzeri yaşlı nüfusta da artış olduğu görülmektedir.

Tablo 6. 2000-2016 Yılları Arası Türkiye'de Nüfus ve Nüfustaki büyüme Hızı

Yıllar	Nüfus	Büyüme Hızı %
2000	64.269	%1,43
2001	65.166	%1,40
2002	66.003	%1,28
2003	66.795	%1,20
2004	67.599	%1,20
2005	68.435	%1,24
2006	69.295	%1,26
2007	70.158	%1,25
2008	71.052	%1,27
2009	72.039	%1,39
2010	73.142	%1,53
2011	74.224	%1,48
2012	75.176	%1,28
2013	76.055	%1,17
2014	77.182	%1,48
2015	78.218	%1,34
2016	79.278	%1,36

Kaynak: TÜİK

Demografik göstergelere bakıldığında gözlemlenen iyileşmeler ve bu pozitif eğilimin kalkınma planları döneminde ve makro düzeyde devam edeceği öngörüsü ile Türkiye'nin nüfus yapısının hedeflendiği şekilde gelişmiş ülkelerin nüfus yapısına görece yaklaştığı söylenebilir. Nüfusun yaş yapısında da kayda değer değişimler beklenmektedir. 2005 yılı ve sonrasına bakıldığında 0-14 yaş grubu nüfusta hem oransal hem rakamsal olarak düşme gözlemlenmiştir. Nüfusta gözlemlenen bu düşüş eğiliminin uzun vadede devam edeceği, çalışma çağı ve yaşlı nüfusun oranı ve sayısının ise sürekli olarak artacağı öngörülebilir.

Tablo 7. 1923-2016 Yılları Arası Türkiye'deki Yıl Ortası Nüfus Sayıları ve USD Cinsinden Kişi Başı GSYİH

Yıllar	yıl ortası nüfus	Cari Değer $
1923		45,33
1924		56,17
1925		69,70
1926		73,89
1927	13.554	64,55
1928	13.843	59,44
1929	14.138	73,91
1930	14.440	55,18
1931	14.748	47,56
1932	15.062	39,19
1933	15.383	44,67
1934	15.711	46,61
1935	16.046	49,15
1936	16.352	62,48
1937	16.637	65,45
1938	16.926	88,41
1939	17.429	90,62
1940	17.728	103,77
1941	17.952	127,77
1942	18.143	261,85
1943	18.337	386,00
1944	18.532	276,54
1945	18.729	223,92
1946	19.074	190,96
1947	19.493	137,29
1948	19.922	170,18
1949	20.359	158,82
1950	20.807	166,39
1951	21.351	194,75
1952	21.952	217,82
1953	22.569	246,96
1954	23.204	244,93
1955	23.857	286,18
1956	24.540	322,14
1957	25.250	414,54
1958	25.981	481,07
1959	26.733	583,36
1960	27.506	358,63
1961	28.227	194,08
1962	28.931	220,20
1963	29.652	249,18
1964	30.391	258,40
1965	31.149	271,26
1966	31.936	315,28
1967	32.750	341,26
1968	33.585	536,00
1969	34.442	584,00

Yıllar	yıl ortası nüfus	Cari Değer $
1970	35.321	533,00
1971	36.215	465,00
1972	37.132	574,00
1973	38.072	705,00
1974	39.036	948,00
1975	40.078	1.155,00
1976	40.915	1.295,00
1977	41.768	1.451,00
1978	42.640	1.554,00
1979	43.530	1.860,00
1980	44.438	1.518,00
1981	45.540	1.546,00
1982	46.688	1.360,00
1983	47.864	1.261,00
1984	49.070	1.195,00
1985	50.306	1.320,00
1986	51.433	1.459,00
1987	52.561	1.629,00
1988	53.715	1.685,00
1989	54.893	1.933,00
1990	56.203	2.654,57
1991	57.305	2.602,84
1992	58.401	2.682,42
1993	59.491	2.980,82
1994	60.576	2.173,13
1995	61.644	2.726,62
1996	62.697	2.888,12
1997	62.480	3.020,72
1998	62.464	4.337,65
1999	63.364	3.906,69
2000	64.269	4.129,27
2001	65.166	3.019,00
2002	66.003	3.492,18
2003	66.795	4.564,73
2004	67.599	5.775,04
2005	68.435	7.035,83
2006	69.295	7.596,93
2007	70.158	9.247,04
2008	71.052	10.444,38
2009	72.039	8.560,69
2010	73.142	10.002,58
2011	74.224	10.427,62
2012	75.176	10.459,22
2013	76.055	10.821,70
2014	77.182	12.112,37
2015	78.218	11.018,94
2016	79.278	10.882,54

Kaynak: TÜİK

Ülkemizdeki nüfus artışı düzenli artan bir trend izlemektedir, buna karşılık kişi başına düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) hızlanarak artış göstermektedir. GSYİH'da belirgin düşüşler, 1960 askeri müdahale dönemi, 1980 askeri müdahale dönemi ve 2000 ekonomik kriz dönemidir.

Günümüze yaklaştıkça GSYİH'nın 10.000 USD bazında dalgalandığı görülebilir.

Grafik 1. 1923-2016 Yılları Arası Türkiye'deki Yıl Ortası Nüfus Sayıları ve USD Cinsinden Kişi Başı GSYİH Değişimi

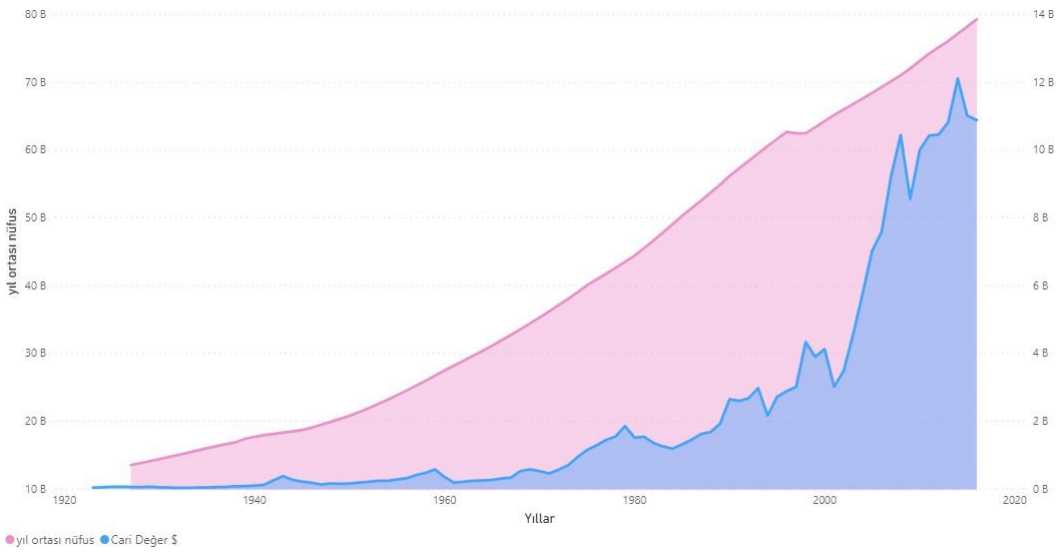

Kaynak: TÜİK

2023 hedefleri arasında en dikkat çeken olgu; Dünyanın en büyük on ekonomisinin arasına girmektir. Elbette Devletlerin varlığı sadece ekonomik sıralama gözetmek değil, toplumun refah dolu, güvenli ve rahat hissettiği bir yaşam geçirmesini sağlamaktır. Bunu anlamak için 1990'dan beri tanımlanan Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP)tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index) ele alınabilir.

4.5. İnsani Gelişme Endeksi

Elbette Sosyal Refahtan bahsedilirken tek değişken Gayri Safi Yurt İçi Hasıla değildir. Dünyada Sosyal Refahı ölçmek için farklı denklemler kullanılmaktadır. Bunlardan en bilineni araştırmanın öncelerinde de belirtilen Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index) Raporudur. İlki 1990 yılında hazırlanan İnsani Gelişme Raporu, toplum refahına farklı bir yaklaşım getirmiştir.

İnsani Gelişme Endeksi, ekonomik büyümenin otomatik olarak herkes için daha büyük bir esenliğe yol açacağını varsaymak yerine, insanların yaşadığı hayatları iyileştirmeye odaklanmaktadır. Gelir artışı, kendi başına bir amaçtan ziyade kalkınmanın bir aracı olarak görülmektedir. Ekonomik refah dışında toplumun seçim özgürlüğü, taleplerine ulaşma kolaylığı, fırsatları ve seçimleri konusundaki çeşitlilik gibi değişkenler de İnsani Gelişme Endeksinin ele aldığı değişkenler arasındadır.

İGE'nin ölçüm biçimi, ilk yapılan ölçümlerden günümüze bazı iyileştirmeler yapılmıştır. Güncel olarak ölçüm için kullanılan değişkenler temel olarak aşağıdaki gibidir;

- Kabul edilebilir bir yaşam standardı (GNI endeksi)
- Uzun ve sağlıklı bir yaşam (yaşam beklentileri endeksi)
- Bilgi (eğitim endeksi

Grafik 2. 1990-2016 Yılları Arası Türkiye'nin HDI Puanı ve Sırasındaki Değişim

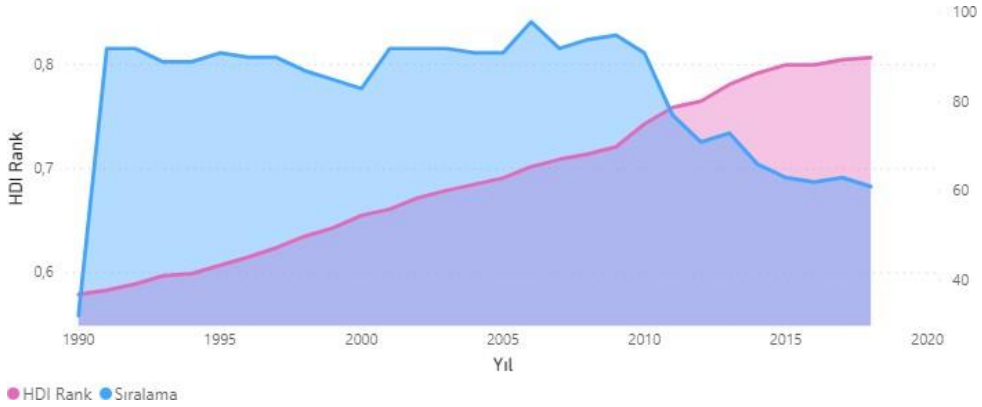

Kaynak: HDI

Tablo 8. 2001-2016 Yılları Arası Türkiye'deki Nüfus, USD Cinsinden Kişi Başı GSYİH ile İnsani Gelişim Endeksi Puanı ve Sıralaması

Yıl	Nüfus	GSYİH $	HDI Puan	HDI Sıra
2001	65.166	3.019	0,66	92
2002	66.003	3.492	0,67	92
2003	66.795	4.565	0,68	92
2004	67.599	5.775	0,69	91
2005	68.435	7.036	0,69	91
2006	69.295	7.597	0,70	98
2007	70.158	9.247	0,71	92
2008	71.052	10.444	0,71	94
2009	72.039	8.561	0,72	95
2010	73.142	10.003	0,74	91
2011	74.224	10.428	0,76	77
2012	75.176	10.459	0,77	71
2013	76.055	10.822	0,78	73
2014	77.182	12.112	0,79	66
2015	78.218	11.019	0,80	63
2016	79.278	10.883	0,80	62

Kaynak: HDI

Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi trendi gözlemlendiğinde 2010 yılına gelindiğinde 206 ülke arasında 0,66 puan ile 91. sırada yer alırken, 2016 yılına gelindiğinde 0,80 puan ile 62. sıraya yükseldiği gözlemlenmektedir. İGE puanı gözlemlendiğinde puanın istikrarlı attığı göze çarparken sıralamanın daha hızlı yükselmesi, diğer ülkelerin aynı istikrarda puanlarını yükseltemediğini göstergesidir.

4.6. Legatum Refah Endeksi

Legatum Refah Endeksi (Legatum Prosperty Index), İngiltere bazlı özel bir kurum olan Legatum Institute tarafından hesaplanan bir toplum refah endeksidir. İGE'nin tersine çok daha ayrıntılı raporlarla birlikte açıklanan endeks; 2007 yılında ölçümlenmeye başlamıştır.

Kendi sitesindeki tanın ele alınırsa Legatum Refah Endeksi, dünya çapında refahın nasıl oluştuğuna ve değiştiğine dair benzersiz bir iç görü sunan bir dönüşüm aracıdır. Bu endeks aracılığıyla, 167 ülkenin her birinin performansının analizi, kapsayıcı toplumların, açık ekonomilerin ve yetkilendirilmiş insanların temel özellikleri üzerine gerçekleştirilmektedir. Kamuya açık geniş bir veri kaynakları dizisi kullanan endeks, 300'e yakın farklı ülke düzeyinde,66 alt kırılımı bulunan 12 temel değişkenler ile hesaplanmaktadır. Bu değişkenler aşağıda belirtildiği gibidir;

- Emniyet ve güvenlik
- Kişisel özgürlük
- Yönetim
- Sosyal sermaye
- Yatırım Ortamı
- Kurumsal Koşullar
- Pazar Erişimi ve Altyapı
- Ekonomik Kalite

- Yaşam koşulları
- Sağlık
- Eğitim
- Doğal çevre

Legatum Refah Endeksi, yoksulluktan refaha giden yolların güçlendirilmesine katkıda bulunmak ve milletlere yollarını çizerken bir yol haritası sağlamak amacıyla ve hangi özel önlemleri almaları gerektiğini belirlemeye yardımcı olmak amacıyla pratik bir araç olarak geliştirilmiştir. Endeks, eyleme geçirilebilir 66 politika alanı (unsurlar) üzerine inşa edilmiştir ve 12 refah sütunu ile bu sütunların alt kırılımı olan 294 göstergeyle desteklenmektedir. Endeks, siyasi liderler, politikacılar, yatırımcılar, iş liderleri, hayırseverler, gazeteciler ve araştırmacılar dahil olmak üzere geniş bir kullanıcı kitlesine fayda sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

- Siyasi liderler, bir politika gündemi için öncelikleri şekillendirmeye yardımcı olmak için bu endeksi kullanabilir;
- Politikacılar, refahı artırmaya yardımcı olmak için eylem gerektiren belirli alanları belirlemek için bunu kullanabilir;
- Yatırımcılar, endeksi sermaye tahsisini bildirmek için kullanabilir;
- İş liderleri, iş ortamını ve ulusların üretken kapasitesini iyileştirmek için ihtiyaç duydukları değişiklikleri belirlemek için kullanabilir;
- Hayırseverler, iyi bilinen yolların ötesinde en büyük etkiye sahip olabilecekleri alanları belirlemek için kullanabilir;
- Gazeteciler, hükümetler ile ilgili eleştirileri belirlemek için kullanabilir;
- Araştırmacılar, geliştirmenin altında yatan örüntüleri daha geniş analiz etmek ve politika, iş dünyası ve hayırsever topluluğu bilgilendirmek amacıyla diğer veri setlerini tamamlamak için kullanabilir.

4.6.1. Endeksin Yorumlanması

Endeks 167 ülke için aynı göstergeleri kullanır ve bunları aynı şekilde birleştirerek unsurlar ve sütunlar oluşturur. Endeksi kullanarak, her ülkenin genel refah, sağlık, eğitim ve sosyal sermaye gibi refahın 12 sütununun her birinin ve sütunlardaki 66 unsurun göreceli performansını karşılaştırmak mümkündür. Unsurlar, eylemleri kolaylaştırmaya yardımcı olmak için yatırımcı korumaları, ilk öğretim, devlet bütünlüğü ve hava kirliliği gibi temel politika alanlarını temsil etmek üzere oluşturulmuştur. Bu karşılaştırmaları yapmak, kullanıcının bir ülkede refahın hangi yönlerinin az ya da çok gelişmiş olduğunu ve ülkelerin diğerleriyle nasıl karşılaştırıldığını keşfetmesini sağlayacaktır. Sıralama ne kadar yüksekse, o ülkenin sütun veya unsur için performansı o kadar güçlü olur.

Endeks yıllık dönemlere ait veriler sunarak, refahın zaman içinde güçlenip güçlenmediğini ve bu değişimi özellikle neyin tetiklediğini görmeyi mümkün kılmaktadır. Bu trend gözlemi, güçlü alanların inşa edilmesini ve zayıf alanların ele alınmasını sağlayacaktır.

4.6.2. Endeksin Uygulanması

Dizindeki veriler ve raporda yer alan analiz, çeşitli amaçlarla kullanılabilir, örneğin:

- Benzer ülkelere karşı kıyaslama performansı;
- Ülke düzeyinde refahın derinlemesine analizi;
- Refahın iyileşip iyileşmediğini zaman içinde gözlemlemek;
- Artan refahın önündeki bağlayıcı kısıtlamaların belirlenmesi;
- Ülke gündemlerinin belirlenmesi için önceliklerin bilgilendirilmesi.

Bir ülkenin bir sütunda güçlü veya zayıf bir performans sergilediği durumlarda, bu eğilimi hangi kurum veya politika ile ilgili unsurun yönlendirdiğini ayrıntılı olarak incelemek ve belirlemek mümkündür. Bu, performansı güçlendirmek için gerekli politik birimlerin eksiğinin tespitinde yardımcı olacaktır.

Örneğin, bir ülkenin zayıf refah sıralamasının eğitimdeki zayıf performansa bağlı olduğu keşfedilebilir. Daha fazla araştırmanın ardından, Endeks, ülkedeki mevcut eğitim politikasının ilköğretimde daha zayıf olmasına rağmen, benzer bölgesel ülkelerle karşılaştırıldığında orta öğretimi iyileştirmeye odaklandığını ortaya koyabilir. Özellikle, endeksin daha fazla araştırılması, düşük tamamlama oranlarının ilköğretimdeki zayıf performansa neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bilgiler, iyileştirilmesi gereken belirli alanların hedeflenmesine yardımcı olabilir ve eğitimi iyileştirmek ve böylece refahı artırmak için yapılabilecekler için bir başlangıç noktası sağlayabilir.

Yukarıdaki örnek için Endeks tarafından sağlanan tarihsel verileri kullanarak, zaman içinde iyileşme olup olmadığının takibi yapılabilir.

4.6.3. Endeksin Kaynakları

Refah Endeksinin analizine ve yorumlanmasına yardımcı olacak ve iç görüyü ortaya çıkaracak çeşitli araçlar mevcuttur. Dizinden elde edilen bulguların üst düzey analizini sağlayan bu raporun yanı sıra, Legatum Enstitüsü tarafından hazırlanan ayrıntılı raporlar da incelenebilir.

Ülke profilleri: Her ülke için bu 15 sayfalık profil, sıralamalar ve puanlar ve bunların zaman içinde nasıl değiştiği dahil olmak üzere daha ayrıntılı sütun, unsur ve gösterge bilgileri sağlar.

Gösterge puanları: 2007'den beri her yıl için 294 göstergenin tümünün puanlarını içerir. Bu puanları kullanarak, kullanıcı daha derinlemesine analiz yapabilir. Her bir gösterge için puanların nasıl hesaplandığına dair daha fazla bilgi Metodoloji bölümünde açıklanmaktadır.

4.6.4. Endeksin Kullanım Alanları

- **Siyasi liderler**

Bu rapor, ulusal ve yerel düzeyde liderlere, ülkelerinin refahın 12 sütunundaki performansına genel bir bakış sağlar ve yoksulluktan refaha giden yollar oluşturmak için bir gündem oluşturmak için temel oluşturur. Bunlar, daha derinlemesine eşlik eden kaynaklar kullanılarak geliştirilebilir ve iyileştirilebilir. Endeks politikacıların, kalkınmanın önünde bulunan bağlayıcı kısıtlamaların tespitinde , ülkelerin performanslarını benzerlerine göre 12 sütun ve 66 refah unsuruna göre karşılaştırmalarına olanak tanır, çok daha ayrıntılı bir perspektif sağlar.

66 refah unsurunun her biri, iç politikanın ayrı alanları olacak şekilde tasarlanmış ve çeşitli kamusal veri kaynaklarından gelen göstergelerin bir kombinasyonu kullanılarak ölçülmüştür. Göstergeler, temelde yatan politika kavramının bir dizi vekilleri olarak yorumlanabilir. Bu göstergeler politikacıları, bir ülkenin puanını ve bir unsur için sıralamasını, performansının güçlü ve zayıf yönlerinin daha temel bir analizi için tetikleyici olarak yorumlamaya teşvik etmektedir. Bir dizi uluslararası ölçütlere karşı kıyaslama, politika alanında daha dengeli gündemlere yol açabilecek derinlemesine, bağlama duyarlı analizle tamamlanmalıdır. Odak analizine yardımcı olmanın yanı sıra, bu materyaller, performans veri tabanı ile birlikte, politikacıların diğer ülkelerin performansına ve sağlanan vaka çalışmalarına dayalı olarak teşhis araçları geliştirmesine ve dikkate alınacak potansiyel seçenekleri belirlemesine de olanak tanır.

- **Hayırseverler**

Bilinen insani yardım ve yaşam koşulları odaklı çabaların ötesinde, daha güçlü sosyal, politik ve ekonomik sonuçlar oluşturmak için yatırım yapmak için birçok fırsat vardır. Örneğin:

- Politika: Seçimleri izleme gibi faaliyetlerde halihazırda kapsamlı bir STK katılımı varken, hükümetler içinde fırsat oluşturmayı desteklemek için daha birçok alan mevcuttur. Bu sadece örgütsel sermayeyi geliştirmek değil, aynı zamanda stratejik planlama ve adli işlevler gibi hükümet mekanizmasının tüm teknik yönlerinde profesyonel deneyim sağlamaktır.

- Sosyal sermaye: Kurumlar ve kişilerarası güven, dünya ülkelerinin gerçek refahı inşa etmesine yardımcı olacak iki kritik faktördür. Ancak, bunlar daha az anlaşılan alanlardır ve hayırseverlerin güveni artırmak ve sosyal sermaye inşa etmek için gerekenleri belirlemesi ve savunması için benzersiz bir rol vardır.
- Kurumsal Koşullar: Bazı STK'lar, yerel işletmelerle birlikte çalışarak işletmeleri başlatma, yürütme ve büyütmenin önündeki engelleri belirleyerek ve bunları yerel ve ulusal düzeyde çözmek için iş birliğine dayalı yaklaşımlar geliştirerek yerel düzeyde refahı artırabilir.
- Altyapı: İster yollara erişim ister elektrik bağlantıları veya mobil kapsama olsun, son kilometre zorluklarına yeterli önem verilmediğinde , büyük ölçekli programların daha geniş nüfus için potansiyellerine ulaşması zorlaşabilir. Erişim seviyelerinin ölçümleri bunun üstesinden gelmeye yardımcı olacaktır.

Yatırımcılar ve iş liderleri İş dünyası, işi başlatma, yürütme ve büyütmenin önündeki engelleri belirlemek ve külfetli düzenlemelerin kaldırılması gibi reformlardan kaynaklanan ekonomik potansiyeli hükümete göstermek için iyi bir konuma sahiptir. Benzer şekilde, iş liderleri ve yatırımcılar, yatırım ortamını iyileştirmek, yatırımcı korumalarının ve kurumsal yönetişimin güçlendirilmesine katkıda bulunmanın yanı sıra birçok yargı alanında geliştirilmiş sözleşme uygulamalarının potansiyelini belirlemek için hükümetle birlikte çalışabilir.

Dahası, iş liderleri ve yatırımcılar, kalkınma üzerinde bağlayıcı kısıtlama olabilecekleri iletişim, ulaşım ve enerji projelerine yatırımın ekonomik etkisini göstererek altyapı politikası geliştirmeye katkıda bulunabilir.

- **Akademisyenler ve Araştırmacılar**

Akademisyenler ve araştırmacılar için, küratörlü göstergeler veri tabanı, verilerin çoğu için son 13 yıldaki trendlerin ve modellerin ülkeler arası karşılaştırmasını sağlayan benzersiz bir kaynaktır. Pek çok disiplinde bütünsel bir veri kümesi sağlayarak, siyasi terörün eğitim seviyeleriyle nasıl ilişkili olduğu veya mülkiyet haklarının yenilenebilir su rezervleriyle nasıl ilişkili olduğu gibi farklı faktörlerin etkisini açık bir şekilde karşılaştırma fırsatı sunar.

- **Gazeteciler ve Sivil toplum**

Refah Endeksi, kamuya açık ve doğrulanabilir verilere dayanmaktadır; bu, iktidardakilere ve genel olarak topluma ayna tutmak isteyenler için güçlü bir kaynak olabileceği anlamına gelir. Liderlerin hesap sorması hem gazeteciler hem de sivil toplum için çok önemli bir roldür. Bir ulusun kurumsal, ekonomik ve sosyal performansı, refahı için hükümet dışı aktörlerin zayıflıklarını dile getirmesinin yanı sıra başarıları kutlamak amacıyla kritik öneme sahiptir. Tüm bu eleştiri ve övgüler ulusal liderleri teşvik etmeye yardımcı olabilir. Bu çıkarımı yapmak, anlaşılır bir biçimde temsil edilebilen güvenilir verilere kolay erişim gerektirir.

4.6.5. Endeksin Yönelttiği Dönüşüm Yolları

Yoksulluktan refaha giden yollar elbette tek tip değildir. Zorluklarla karşılaşıldığında, bunlarla mücadele etmek çoğu zaman çok zor bir görev gibi görünebilir. Bu araştırma dahilinde Enstitü, bazı başlıklar ile zorluklarla mücadele için yol göstermeyi amaçlamaktadır;

- Dönüşüm bir süreçtir, bir olay değildir. Endeksin orta sıralarında yer alan ülkeler için, en azından orta vadede Danimarka olmayı arzulamak gerekli veya yararlı değildir. Orta düzey ölçütler çok daha yararlı ve etkilidir.

- İstikrarlı değişiklikler, genellikle herhangi bir boyutta bir ideal için çabalamaktan daha güçlüdür. Gelişimin oldukça karmaşık doğası göz önüne alındığında, birçok faktör diğerlerini etkiler. Kurumsal yönetim biçimleri, yatırımcı korumaları veya mülkiyet hakları çok daha az gelişmişse, oldukça verimli, hatta "ideal" bir sözleşme standartlarına sahip olmanın çok az değeri vardır. Dengesiz bir yaklaşım, istenmeyen sonuçlara yol açabileceğinden zararlı olabilir. Ekosistemin her değişikliğinin bir kararlı durumdan diğerine geçmesi gerekir. Bunlar genellikle "en iyi ikinci kurumlar" olarak tanımlanır ve genellikle bir sonraki en iyi çözümdür.

- Geliştirme için en belirgin kısıtlamayı belirlemek ve bunu sıralama ve önceliklendirmeyi belirlemek için kullanmak önemlidir. Oldukça basitleştirilmiş bir örnek vermek gerekirse, bir ülke kendisini yabancı yatırım için zayıf bir ortam ve aynı zamanda zayıf mülkiyet haklarıyla karşı karşıya bulabilir. Böyle bir durumda, yabancı yatırım üzerindeki kısıtlamaların gevşetilmesinin büyük bir etkisi olması pek olası değildir çünkü yatırımcılar mülkiyet hakları yeterince korunmazsa bir getiri elde etmekten çekineceklerdir. Böyle bir durumda mülkiyet haklarının iyileştirilmesi muhtemelen daha etkili bir ilk adım olacaktır. Elbette, her ülkenin koşullarının özellikleri, önceliklendirmenin belirlenmesinde kritik öneme sahip olacaktır. Endeks, test edilecek bir dizi hipotez sağlar. En zayıf performans gösteren öğelerin iyileştirilmesini garanti altına alacak koşulların yaratılması, ilk olarak daha az zayıf olan öğelerin bazılarının iyileştirilmesini gerektirebileceğinden, en yüksek önceliğe sahip alanlar muhtemelen görece zayıf performans gösterenler olacaktır, ancak en zayıf performans gösteren öğeler olmayabilir. Her ülkenin kendine özgü tarihi ve başlangıç koşulları vardır. Hiçbir yer boş bir sayfadan başlamıyor. Bununla birlikte, en başarılı kalkınma yörüngelerine sahip olan ülkelerin ilerlemesine bakıldığında, güvenlik ve emniyet, yeterli kişisel özgürlükler ve genel olarak ilkeli yönetim sistemleri oluşturmanın genellikle işleyen bir ekonomi inşa etmenin ön koşulları olduğu açıktır. Ekonomik alanda, geniş ölçüde istikrarlı bir makro-ekonomik ortam, uygulanabilir mülkiyet haklarıyla birlikte, genellikle ekonomik ilerlemeyi başlatmak için yeterlidir. Düzenleyici ortamın iyileştirilmesi (ister iş yapmanın kolaylığı isterse işgücü piyasasının esnekliği olsun) yardımcı olabilir, ancak dünyadaki enformel ekonomik sistemlerin yaygınlığının yanı sıra ülkelerin izledikleri farklı kalkınma yolları, bunların kesin olarak geliştirme için en bağlayıcı kısıtlama olmadığını gösterir. Bu, temelde yatan kurumsal başarısızlıkları ele alarak, insanların yaşadığı deneyimi iyileştirmek için sağlanan kaynakların eğitim ve sağlık sistemlerini güçlendirmesini ve nüfusun gerekli refah düzeyine ulaşmasını sağlayacak yaşam koşullarını sağlamasını da sağlayacaktır.

Güçlü ve duyarlı, geliştirmeye yönelik bağlayıcı kısıtlamaların teşhisi, herhangi bir önceliklendirme alıştırması için bir ön koşuldur. Bu, örneğin, düşük ekonomik faaliyetin, bir yanda az gelişmiş beşerî sermaye veya altyapının bir işlevi olup olmadığını veya diğer yanda düzenleyici veya yatırım ortamı zayıflıklarının bir işlevi olup olmadığını belirlemeye yardımcı olacaktır.

4.6.6. Türkiye Özelinde Legatum Refah Endeksi Gözlemi

Güncel verilerden yola çıkarak yazının önceki kısımlarında açıklanan 12 alt kırılım Türkiye özelinde incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 9. 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'nin LRE Skorları

Pillar Name	score_2007	score_2008	score_2009	score_2010	score_2011	score_2012	score_2013	score_2014	score_2015	score_2016
Economic Quality	49,93	51,01	50,75	49,48	50,78	52,67	53,21	54,55	54,73	54,82
Education	57,00	57,64	57,56	57,60	58,69	59,01	60,15	60,20	60,62	60,63
Enterprise Conditions	58,02	60,15	58,11	58,79	59,25	59,33	61,88	64,91	64,03	62,67
Governance	52,60	52,60	52,60	52,67	52,95	52,77	52,59	53,90	53,83	48,56
Health	68,98	69,79	71,38	71,80	71,76	72,02	72,66	72,90	73,67	73,69
Investment Environment	60,29	60,68	61,71	61,31	60,58	61,28	62,06	63,78	64,34	61,23
Living Conditions	79,48	80,53	77,82	80,45	80,92	81,11	81,24	79,80	80,32	80,71
Market Access and Infrastructure	53,42	54,92	55,78	56,92	57,42	57,44	57,10	57,53	58,45	59,56
Natural Environment	55,08	54,97	54,76	54,79	55,51	56,23	56,05	55,70	55,15	54,15
Personal Freedom	42,86	42,86	40,14	40,08	40,30	40,01	40,04	35,87	37,30	35,61
Safety and Security	52,69	56,00	56,56	51,06	52,18	54,22	50,84	59,69	57,64	47,28
Social Capital	39,10	38,27	33,59	33,07	34,83	31,93	33,34	35,85	49,84	48,06

Kaynak: Legatum Institute

İlk ölçümlerin gerçekleştiği 2007 yılından günümüze puanların görülebileceği tablo incelendiğinde ilk ölçümlerde en düşük puanı "Sosyal Sermaye" alt başlığında aldığımızı görüyoruz. Geçen 9 yılda %18,64 büyüyerek 151. sıradan 141. Sıraya yükselmiştir.

Günümüzde IMF tarafından dahi önemi belirtilen sosyal sermaye, toplumun kazançlarından öte bu kazançları harcama noktasında kendilerini kültürel olarak rahat bir konumda hissetmelerini temsil etmelerini temsil etmektedir.

Dünyadaki ırkçı söylemlerin tersine ülkemizde etnik grupların ve seküler halkın yaşam koşullarının iyiye gittiğinin göstergesi olarak Türkiye bu alanda pozitif bir eğilim göstermektedir denilebilir.

Başlangıç yılında en yüksek skorun alındığı alan olan "Yaşam Koşulları" ülkedeki kültürel ve etik anlayış gereği her yıl benzer puanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü savaşlar atlatan ve görece yeni bir devlet olan Türkiye, batılı toplumların tersine eleştirel değil, elinde olanla memnun olan bir toplumdur. Ancak bunun negatif getirisi olarak yönetimin bazı durumlarda gerçeği görmesine ve sorunlara müdahale etmesine engel teşkil etmektedir.

"Emniyet ve Güvenlik" alanında gözlemlenen düşüş de toplum ile devlet arasındaki bağın güçsüzleştiğinin göstergesi olarak ele alınabilir. Dile getirilmeyen ve bu sebeple devlet tarafından ele alınamayan iç kargaşalar, toplumun kendisi tarafından çözümlenmeye çalışılmaktadır. Ancak kolluk kuvvetlerine ve hukuk sistemine güven düştükçe etki-tepki olarak bu kanalların gücü de düşmektedir.

Bu başlıklar arasında belki de Sanayi kanalını ilgilendiren en önemli enstrüman olan "Yatırım Ortamı" başlığına bakıldığında ise; 2011 yılında yaşanan düşüş dışında az da olsa artış trendi gözlemlenmektedir. Diğer ülkeler ile kıyaslandığında ise sıralamanın 47. Sıradan 44. Sıraya yükselebildiği görülmektedir. Kendini gelişmekte olan bir ülke olarak tanımlayan Türkiye'nin bu kanalda daha iyi bir performans göstermesi gerektiği aşikardır.

"Pazar erişimi ve Altyapı" alanına bakıldığında Türkiye'nin puanı 53, 42 puandan %11,5 büyüyerek 59,56 puana yükseldiği görülmektedir. Ancak sıralamaya bakıldığında 2007 yılında 50. sırada iken 2016 yılında 52. sıraya gerilediği görülmektedir. Bunun temel nedeni çağın getirisi olan teknolojik ve bilimsel gelişmeleri yakalamada ülkenin yeterli performansı gösterememesidir.

Tablo 10. 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'nin LRE Sıralamaları

Pillar Name	rank_2007	rank_2008	rank_2009	rank_2010	rank_2011	rank_2012	rank_2013	rank_2014	rank_2015	rank_2016
Economic Quality	82	78	78	76	73	68	65	63	59	56
Education	84	83	85	87	84	86	87	86	86	87
Enterprise Conditions	50	44	49	45	45	46	41	36	39	43
Governance	60	60	60	61	61	62	61	58	58	73
Health	87	86	77	72	74	77	73	74	67	68
Investment Environment	47	47	44	48	49	46	45	37	37	44
Living Conditions	53	51	61	52	53	50	52	58	57	57
Market Access and Infrastructure	50	49	50	50	51	50	52	56	52	52
Natural Environment	80	82	85	85	83	77	78	79	81	89
Personal Freedom	117	116	123	121	121	125	124	131	127	129
Safety and Security	146	138	135	141	142	136	141	128	130	141
Social Capital	151	152	164	162	162	165	165	161	86	110

Kaynak : Legatum Institute

Grafik 3. 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'nin LRE Sıralamalarındaki Değişim

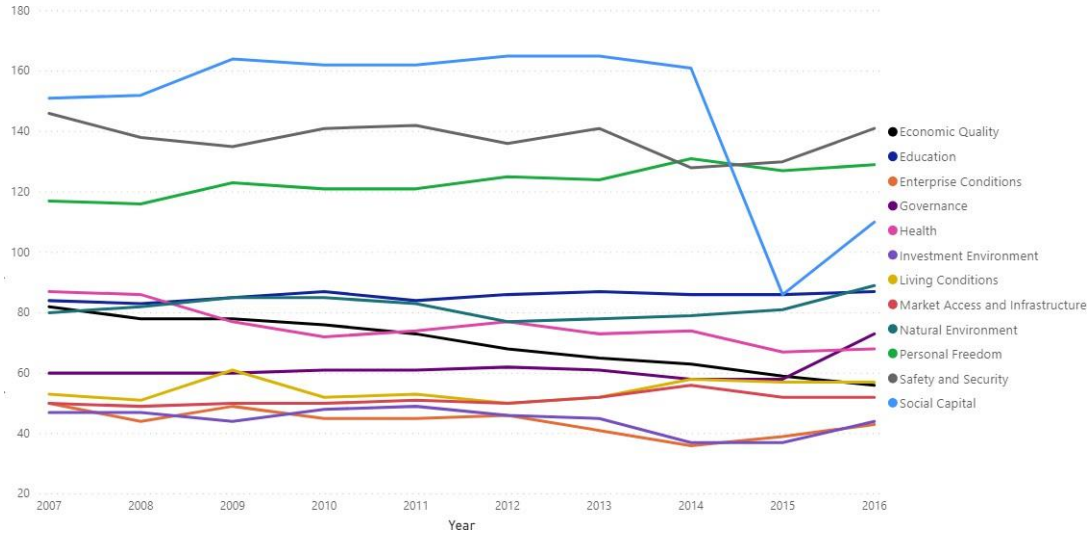

Kaynak: Legatum Institute

Tablo 11. 2001-2016 Yılları Arası Türkiye'deki Nüfus, USD Cinsinden Kişi Başı GSYİH ile Legatum Gelişim Endeksi Puanı ve Sıralaması

Yıl	Nüfus	GSYİH $	LP Puan	LP Sıra
2001	65.166	3.019		
2002	66.003	3.492		
2003	66.795	4.565		
2004	67.599	5.775		
2005	68.435	7.036		
2006	69.295	7.597		
2007	70.158	9.247	55,79	69
2008	71.052	10.444	56,62	65
2009	72.039	8.561	55,90	71
2010	73.142	10.003	55,67	73
2011	74.224	10.428	56,26	70
2012	75.176	10.459	56,50	69
2013	76.055	10.822	56,76	70
2014	77.182	12.112	57,89	65
2015	78.218	11.019	59,16	60
2016	79.278	10.883	57,25	72

Kaynak: Legatum Institute

Grafik 4. 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'nin LRE Puan ve Sıralama Değişim Grafiği

Kaynak: Legatum Institute

Legatum Refah Endeksinin Türkiye özelinde puan seyri incelendiğinde İnsani Gelişme Endeksi'nde olduğu gibi istikrarlı büyüyen bir trend sergilediği görülebilir. Ancak endeks dahilinde hesaplamaya dahil edilen 167 ülke içinde sıralamadaki seyir aynı şekilde yükselmemektedir. Sıralama seyrinde görülen düşüşler ve yükselişler, toplumun refahı için önemsediği değerlerin istikrarlı olmadığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Siyasi söylemlerdeki değişken politikalar, toplumun devlete güveni, yatırımcının, özellikle dış yatırımcının pazara güvenini yakından etkilemektedir.

2016 yılında yayınlanan Legatum Refah raporuna göre Türkiye 72. sırada bulunmaktadır. Aynı yıl içinde alt kırılımlarda en iyi sıralaması ekonomik kanalda bulunurken, en kötü sıralaması ise güvenlik başlığındadır.

SONUÇ

Türkiye kuruluşundan bugüne farklı Sanayi politikaları izlemiştir. Kendi dönemi içinde yavaşlamakla birlikte artan bir fayda gösteren politikalar her değişimle yeniden yapılanmaya zorlanmıştır. Her yeni yapılanma, IMF düzeyinde de güven algısını sıfırlamış ve dış yatırımcıyı temkinli davranmaya itmiştir.

Son yıllara gelindiğinde döviz kurundaki dalgalanmalar ve dünya markalarının Türkiye pazarından çekilme kararları alması, benzer bir sonuca götürmektedir; dünya piyasaları Türkiye özelinde istikrarlı ve kararlı bir Sanayi Politikası'na ihtiyaç duymaktadır. Kültürel ve seküler kaygılardan arındırılmış bir politika ülkenin yegâne ihtiyacı olan durumdur.

"Hedef 2023" vizyonu ile açıklanan projeler doğrultusunda teknolojik araştırmalara yapılan AR-GE yatırımının artırılarak devam etmesi ve bu kanalda istikrar, beklenen başarıyı getirmek ve rekabet edebilen bir konumda olabilmek için temel husustur. Sanayi 4.0'a uygun sanayilere yatırım yapmak bu hedeflerin mihenk taşıdır.

Bilindiği üzere Türkiye coğrafi konumu gereği tarıma ve doğal getirisi olarak hammadde üretimine uygun bir yapıya sahiptir. Sanayi gelişiminin yanı sıra bu minvalde tarımsal açıdan da günümüz hammadde sağlayıcısı olan Asya ülkeleri ilede rekabet edebilmek adına, bu alandaki yatırım ve teşviklerin de ihmal edilmemesi önemlidir. Yakın tarihte yaşanan pandemi süreci de Sanayi açısından gelişmiş ülkeleri, Asya ülkeleri dışında farklı bir hammadde pazarı arayışına itmiştir. Bu ve benzeri öngörülemeyen durumlar, deniz ve kara yolunda tüm dünyaya ihraç konusunda kolaylığı göz önüne alındığında Türkiye'yi tercih edilebilir kılmaktadır. Kırsal toplumun istihdam ve bunun getirisi olarak Refah Seviyesinin yükselmeye devam edebilmesi için tarım, göz ardı edilmemesi gereken bir unsurdur. Elbette burada bahsedilen tarım geleneksel tarım değil, zamanın dinamiklerini yakalamış ve sanayi ile iç içe var olabilen tarım modelleridir.

KAYNAKÇA

Akova, Süheyla Balcı: **Doğu Akdeniz Kıyılarında Nüfus**, Çantay Kitabevi,

İstanbul, 2009

Asiliskender, Burak: "Cumhuriyet Sonrası Kalkınma Hareketi olarak Sanayileşme ve Mekânsal Değişim", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, 2009, ss. 153-169.

Atagenç, İ. Ömer : "İzmir İktisat Kongresi ve 24 Ocak Kararları Sonrası Türkiye'nin Liberal Tecrübesinin Karşılaştırmalı Analizi", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu Özel Sayısı, 2017, ss. 69-87.

Clark, Colin: **The Conditions of Economic Progress**, Londra, 1940

Dalgıç, Aybüke : "Türkiye'de Sanayileşme Süreci ve Sanayileşmenin Geleceği", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Sayı 603, Mayıs 2015, ss.95-102.

Dede, Yunis : "Türkiye'de Sanayisizleşme ve Sanayisizleşmenin Belirleyicileri: ARDL Yaklaşımı ve Ayrıştırma Analizi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Yayın, İstanbul, 2020

Doğan, Mesut : "Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 28, Temmuz 2013, ss. 211-231.

İlkin, Akın : "Türkiye'de Sanayi Politikası", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, sayı. 1-4, Ocak 2012, ss. 377-423.

Kahraman, Serpil : "(1929-1939) İktisadi Devletçilik ve Sanayileşme Politikaları", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

Karaca, Coşkun, Çam, Yeşim : "Türkiye'de Sosyal Devlet Anlayışının Değerlendirilmesi", Maliye Dergisi, Ocak-Haziran 2019; Sayı 176, ss.72-97.

Koçtürk, O. Murat, Gölalan, Meryem : “1923- 1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi”, Üçüncü Sektör Kooperatifçilik Dergisi ,Sayı 45, Cilt 2, 2010, ss. 48-65.

Kuznets, Simon: “AssociationModern Economic Growth:Findings and Reflections,” The American Economic Review, 1973, pp. 247-258.

Meçik, Oytun, Aytun, Uğur : “Türkiye Ekonomisinde Erken Sanayisizleşmeye Bölgesel Bir Yaklaşım”, ODTÜ Gelişme Dergisi, Nisan 2018, ss. 59-81.

Mumyakmaz, Alper : “24 Ocak Ekonomik İstikrar Kararları ile 12 Eylül Askeri Darbesinin Neoliberalizm İttifakı ve Siyasal İslam’ın Süreçteki Rolü”, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, Sayı 54, Cilt 4, 2019, ss. 1899-1915.

Nadir, Eroğlu : “John R. Hicks’in Refah Ekonomisine Katkıları”, T.C. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 1, Cilt 19, 2004.

Özyurt, Hasan : "Atatürk Dönemi, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)", Istanbul Journal of Sociological Studies, Sayı 19, ss. 119-148, Eyl. 2011

Öztürk, Salih, Özyakışır, Deniz : “Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Yaşanan Yapısal Dönüşümlerin GSMH, Dış Ticaret ve Dış Borçlar Bağlamında Teorik Bir Değerlendirmesi” Mevzuat Dergisi, Sayı 94, Ekim 2005

Solow, Robert M. : “A Contribution to the Theory of Economic Growth” , The Quarterly Journal of Economics, Sayı 70, ss. 65-94, Şubat 1956.

Tanoğlu, Ali: “Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi”, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:14, ss. 129-161, 2011.

Tonus, Özgür : Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye’de Dışa Açıklık ve Sanayileşme, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 17, Nisan 2007.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı : Kalkınma Planları (1-11), Elektronik Yayın, https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/

T. C. Kalkınma Bakanlığı: **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) İstihdam ve Çalışma Hayatı Özel İhtisas Komisyon Raporu,** Ankara, 2014.

T.C. Maliye Bakanlığı : **Yıllık Ekonomik Rapor 2017,** Ankara, 2017.

Türkiye ihracatçılar Meclisi : **Yeni Vizyon Yeni Yol Haritası İhracat 2019 Raporu**, İstanbul, 2019

Uğural, Cemre : "Cumhuriyet'in Bilim ve Teknoloji Politikası (1923-1950)", Dört Öge Dergisi, Sayı 10, Ekim 2016.

Yılmaz, Ömer, Kızıltan, Alaattin, Kaya, Vedat : "İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 24, Ocak - Haziran 2005, ss. 77-96.

Yücel, T. Fikret : **Cumhuriyet Türkiye'sinin Sanayileşmede İlk Önemli Adımı: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934-1938),** TMMMOB Elektrik Mühendisleri Odası E-Kitap Yayını, Sayı EK/2014/588, 2014

Yücel, T. Fikret : **Cumhuriyet Türkiye'sinin Sanayileşme Öyküsü**, E-Kitap Yayını, Ekim 2015

ÇEVRİMİÇİ KAYNAKÇA

Birleşmiş Milletler Gelişim Programı : http://hdr.undp.org/en

Legatum Instıtute : https://www.prosperity.com/

Türkiye İstatistik Kurumu : https://tuikweb.tuik.gov.tr/Start.do

Türkiye İstatistik Kurumu Merkezi Dağıtım Sistemi: https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr

Organisation for Economic Co-operation and Development : http://www.oecd.org/

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası : https://www.tcmb.gov.tr/

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği : https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/AnaSayfa.php

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı : https://www.hmb.gov.tr/

T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı : https://www.sbb.gov.tr/buyume/

EKLER

1. Legatum Refah Endeksi Raporu 12 Alt Element Türkiye Sıralaması Birinci Bölüm

pillar_name	rank_ 2007	rank_ 2008	rank_ 2009	rank_ 2010	rank_ 2011	rank_ 2012	rank_ 2013	rank_ 2014	rank_ 2015	rank_ 2016
Economic Quality										
Dynamism	78	76	76	76	72	73	74	76	82	90
Fiscal Sustainability	92	94	98	93	84	68	66	54	53	43
Labour Force Engagement	141	142	142	149	141	129	126	124	124	123
Macroeconomic Stability	115	85	22	54	66	53	45	29	12	8
Productivity and Competitiveness	52	50	51	50	50	50	49	49	48	46
Education										
Adult Skills	103	103	103	101	101	101	100	100	101	101
Pre-Primary Education	131	125	123	119	116	112	112	114	116	114
Primary Education	42	40	42	52	51	54	64	62	66	68
Secondary Education	71	71	72	73	73	69	67	65	65	67
Tertiary Education	86	86	85	85	81	82	81	83	81	82
Enterprise Conditions										
Burden of Regulation	68	72	92	102	99	98	91	73	67	70
Domestic Market Contestability	44	41	46	45	43	42	40	39	42	42
Environment for Business Creation	52	51	50	41	46	52	43	30	32	35
Labour Market Flexibility	79	79	105	92	81	91	50	39	51	65
Price Distortions	53	53	53	53	53	53	53	53	72	72
Governance										
Executive Constraints	137	137	137	137	137	136	136	136	136	147
Government Effectiveness	40	40	40	39	39	40	39	37	37	40
Government Integrity	64	64	64	76	66	62	63	60	59	68
Political Accountability	72	72	70	67	67	68	62	62	61	90
Regulatory Quality	50	50	50	51	50	52	47	43	41	69
Rule of Law	67	67	67	72	75	76	100	95	95	110
Health										
Behavioural Risk Factors	139	139	139	140	140	141	141	141	140	139
Care Systems	82	79	78	81	78	80	80	79	75	75
Longevity	62	63	60	59	59	56	56	54	53	52
Mental Health	115	109	108	112	108	126	116	120	115	113
Physical Health	53	53	60	32	57	51	45	40	45	43
Preventative Interventions	91	94	58	65	59	59	54	60	47	54
Investment Environment										
Contract Enforcement	21	21	21	21	21	21	15	13	13	26
Financing Ecosystem	92	91	66	56	46	41	40	36	35	37
Investor Protection	62	61	68	75	73	70	67	58	58	79
Property Rights	49	48	48	54	58	55	53	48	45	49
Restrictions on International Investment	64	69	69	56	63	57	62	61	61	77

2. Legatum Refah Endeksi Raporu 12 Alt Element Türkiye Sıralaması İkinci Bölüm

pillar_name	rank_ 2007	rank_ 2008	rank_ 2009	rank_ 2010	rank_ 2011	rank_ 2012	rank_ 2013	rank_ 2014	rank_ 2015	rank_ 2016
Living Conditions										
Basic Services	53	51	50	49	48	47	46	44	44	43
Connectedness	65	64	67	51	51	54	54	53	56	59
Material Resources	61	61	72	67	67	64	63	72	62	61
Nutrition	52	53	70	57	57	58	54	67	71	71
Protection from Harm	52	52	51	48	50	50	66	57	53	61
Shelter	54	48	61	60	58	49	53	67	75	75
Market Access and Infrastructure										
Border Administration	42	42	42	42	42	47	47	40	40	40
Communications	67	66	59	60	64	68	73	76	75	76
Import Tariff Barriers	57	57	57	57	57	57	57	57	57	57
Market Distortions	61	51	57	52	52	60	71	87	79	44
Open Market Scale	56	60	70	72	72	74	78	75	78	79
Resources	65	66	66	66	65	64	64	63	62	72
Transport	40	40	40	39	36	33	30	26	26	29
Natural Environment										
Emissions	61	57	67	76	79	86	79	80	83	80
Exposure to Air Pollution	122	119	124	117	114	111	117	125	118	122
Forest, Land and Soil	82	89	80	85	83	65	72	82	77	65
Freshwater	92	81	96	100	85	81	87	88	83	85
Oceans	36	40	37	27	39	36	33	25	48	82
Preservation Efforts	92	92	92	97	94	99	90	80	93	98
Personal Freedom										
Absence of Legal Discrimination	147	147	140	135	133	127	127	131	141	145
Agency	109	109	111	108	97	101	100	111	99	92
Freedom of Assembly and Association	121	121	119	118	121	123	118	125	132	133
Freedom of Speech and Access to Information	107	107	120	119	126	129	130	132	137	139
Social Tolerance	100	100	129	135	135	137	143	163	85	91
Safety and Security										
Politically Related Terror and Violence	136	130	131	136	133	115	130	79	89	141
Property Crime	102	57	80	64	91	75	84	61	78	76
Terrorism	140	144	140	139	138	143	145	146	145	145
Violent Crime	129	126	96	114	94	115	93	84	88	76
War and Civil Conflict	149	150	153	153	153	155	152	150	149	150
Social Capital										
Civic and Social Participation	164	164	165	164	163	165	165	166	148	151
Institutional Trust	81	67	59	78	86	91	88	75	62	80
Interpersonal Trust	116	121	138	166	163	166	166	164	70	74
Personal and Family Relationships	118	126	149	136	130	144	136	124	69	91
Social Networks	140	148	153	151	154	151	144	143	95	116

3. Legatum Refah Endeksi Raporu 12 Alt Element Türkiye Puanlaması

Birinci Bölüm

pillar_name	score_ 2007	score_ 2008	score_ 2009	score_ 2010	score_ 2011	score_ 2012	score_ 2013	score_ 2014	score_ 2015	score_ 2016
Economic Quality										
Dynamism	29,65	30,26	31,11	31,64	31,81	32,33	32,83	33,09	30,55	29,68
Fiscal Sustainability	58,15	57,70	52,29	52,61	56,00	60,06	60,68	62,44	63,25	63,78
Labour Force Engagement	38,60	38,97	38,82	36,73	39,39	42,20	43,44	43,82	43,88	44,55
Macroeconomic Stability	58,63	65,96	75,24	63,01	61,36	62,83	61,40	67,61	74,41	73,23
Productivity and Competitiveness	57,88	58,85	59,06	59,78	59,98	60,28	60,96	61,51	60,39	60,62
Education										
Adult Skills	55,13	55,99	56,25	57,20	58,03	58,76	60,26	60,64	60,97	61,28
Pre-Primary Education	13,79	16,19	17,93	20,81	25,23	28,98	30,24	27,68	26,97	29,14
Primary Education	88,40	88,69	88,21	86,74	87,19	86,65	85,12	85,38	84,94	84,98
Secondary Education	63,22	63,55	62,73	62,06	62,93	63,60	65,96	66,11	66,03	65,70
Tertiary Education	29,39	30,16	30,68	31,49	33,00	32,32	33,80	33,74	36,16	35,77
Enterprise Conditions										
Burden of Regulation	48,61	47,99	44,88	44,28	45,04	45,94	47,57	51,26	52,18	52,51
Domestic Market	67,56	74,97	71,29	70,92	72,46	73,09	74,38	73,69	72,59	70,30
Environment for Business Creation	61,02	61,31	62,34	65,53	64,33	63,62	67,31	75,69	74,25	71,97
Labour Market Flexibility	48,32	48,32	44,15	45,60	46,67	45,08	53,44	55,60	53,17	51,20
Price Distortions	55,07	55,07	55,07	55,07	55,07	55,07	55,07	55,07	53,33	53,33
Governance										
Executive Constraints	30,29	30,29	30,29	30,29	30,29	30,29	30,29	30,29	30,29	25,04
Government Effectiveness	66,66	66,66	66,66	67,49	67,37	66,05	66,65	70,76	70,92	67,48
Government Integrity	47,53	47,53	47,53	45,63	47,66	48,66	48,23	48,92	48,76	46,96
Political Accountability	70,37	70,37	70,37	73,54	73,54	73,54	76,40	76,40	76,40	63,82
Regulatory Quality	49,71	49,71	49,71	49,42	49,52	49,48	50,70	52,50	52,19	45,19
Rule of Law	48,07	48,07	48,07	47,06	46,30	45,53	40,04	40,54	40,41	37,12
Health										
Behavioural Risk Factors	46,84	48,92	48,14	47,22	46,41	45,63	47,44	47,16	47,00	46,74
Care Systems	48,74	50,15	51,52	50,79	52,83	52,10	52,94	53,14	55,54	55,86
Longevity	82,04	82,75	83,35	83,90	84,52	85,13	85,59	86,15	86,55	87,04
Mental Health	58,93	59,71	60,54	59,72	61,24	59,25	60,30	59,73	59,77	60,06
Physical Health	75,09	74,87	74,58	77,82	74,41	76,19	76,46	77,10	76,92	77,31
Preventative Interventions	76,37	77,34	85,78	85,05	85,54	86,26	86,51	86,53	88,77	87,07
Investment Environment										
Contract Enforcement	67,73	67,73	67,73	67,73	67,73	67,73	68,34	68,34	68,34	64,55
Financing Ecosystem	53,50	55,44	63,25	65,02	65,89	66,34	67,72	69,67	69,79	68,59
Investor Protection	52,52	53,03	50,39	48,96	50,21	50,63	53,02	54,58	54,80	49,51
Property Rights	63,45	63,45	63,45	60,12	57,66	59,60	60,19	63,66	65,53	63,50
Restrictions on International Investment	65,08	63,98	63,98	69,30	65,13	64,57	61,88	61,68	60,97	56,52

4. Legatum Refah Endeksi Raporu 12 Alt Element Türkiye Puanlaması İkinci Bölüm

pillar_name	score_ 2007	score_ 2008	score_ 2009	score_ 2010	score_ 2011	score_ 2012	score_ 2013	score_ 2014	score_ 2015	score_ 2016
Living Conditions										
Basic Services	94,22	94,73	95,21	95,67	96,11	96,53	96,94	97,35	97,74	98,09
Connectedness	58,31	61,06	59,41	67,07	68,15	65,35	66,25	67,09	67,78	67,93
Material Resources	75,77	76,55	72,67	74,17	75,70	76,29	77,36	74,88	79,41	80,37
Nutrition	85,25	85,25	79,30	83,38	84,03	84,00	85,58	81,33	80,19	80,62
Protection from Harm	72,91	73,25	74,17	74,80	74,63	74,72	72,27	74,92	74,87	74,68
Shelter	90,83	92,73	89,36	90,46	89,74	91,94	90,89	87,60	86,13	86,54
Market Access and Infrastructure										
Border Administration	60,83	60,83	60,83	60,83	60,83	58,26	58,26	63,12	63,12	64,12
Communications	44,88	47,48	51,77	53,71	54,57	55,62	56,51	57,01	57,72	58,58
Import Tariff Barriers	75,89	75,89	75,89	75,89	75,89	75,89	75,89	75,89	75,89	75,89
Market Distortions	63,48	68,71	67,56	69,99	68,88	65,13	59,18	55,15	58,57	66,95
Open Market Scale	32,38	32,34	32,02	31,70	31,64	31,73	31,47	32,30	32,26	32,49
Resources	54,00	54,14	54,12	54,16	54,41	54,82	55,07	55,37	55,91	53,34
Transport	53,68	53,83	53,75	54,96	56,57	58,05	59,20	61,46	61,94	62,33
Natural Environment										
Emissions	72,26	72,99	71,90	71,15	71,54	70,78	71,58	70,73	70,37	70,78
Exposure to Air Pollution	72,90	73,50	73,02	74,49	74,18	76,65	76,21	73,63	75,89	72,55
Forest, Land and Soil	42,09	40,01	42,71	41,49	42,22	45,45	42,83	42,01	42,78	44,58
Freshwater	49,77	51,87	48,78	48,26	52,64	52,69	51,66	50,87	51,30	51,66
Oceans	61,34	59,79	60,01	61,59	58,95	58,36	59,63	60,77	56,05	49,27
Preservation Efforts	38,19	37,71	38,14	38,34	38,90	38,21	40,28	42,37	39,92	40,04
Personal Freedom										
Absence of Legal	29,39	29,39	31,96	34,01	34,37	35,84	35,84	34,37	30,05	26,24
Agency	43,78	43,78	42,71	43,73	47,74	46,69	46,93	45,27	47,59	50,73
Freedom of Assembly and Association	46,63	46,63	46,63	46,16	45,19	43,93	46,26	36,75	33,11	31,54
Freedom of Speech and Access to Information	57,21	57,21	51,05	51,08	46,81	45,17	45,39	43,36	34,64	28,92
Social Tolerance	35,09	35,09	23,54	19,30	20,62	22,35	18,76	11,04	38,97	37,27
Safety and Security										
Politically Related Terror and Violence	37,50	45,83	41,67	37,50	37,50	50,00	41,67	66,67	62,50	30,56
Property Crime	58,66	69,97	66,02	69,73	65,46	67,50	63,64	68,74	63,15	64,52
Terrorism	83,85	82,61	85,27	85,83	87,32	79,29	71,38	71,07	70,14	58,50
Violent Crime	35,96	35,98	43,46	39,41	44,46	41,70	44,57	46,25	45,59	49,39
War and Civil Conflict	70,03	69,36	69,00	50,55	50,85	50,78	50,62	52,95	53,28	52,71
Social Capital										
Civic and Social Participation	15,44	15,44	10,55	9,42	10,55	7,64	9,26	7,76	24,83	24,05
Institutional Trust	47,52	50,79	53,02	48,57	48,15	46,59	45,18	49,35	53,75	50,29
Interpersonal Trust	29,18	29,18	26,32	11,97	16,26	11,97	13,40	15,31	37,60	38,55
Personal and Family Relationships	60,69	57,84	44,50	54,98	58,79	49,26	53,07	58,79	72,12	68,40
Social Networks	42,68	38,11	33,54	40,40	40,40	44,18	45,76	48,07	60,90	59,01

5. Legatum Refah Endeksi Raporu Bazı Ülkelere Ait Puanlar

area_name	score_2007	score_2008	score_2009	score_2010	score_2011	score_2012	score_2013	score_2014	score_2015	score_2016
Afghanistan	33,69	34,04	34,16	34,18	34,02	33,53	34,85	35,46	33,88	34,12
Albania	54,88	55,11	55,32	56,35	57,10	57,35	57,16	57,10	57,41	57,70
Angola	35,71	36,64	37,10	38,02	38,02	38,57	37,81	38,53	37,70	37,49
Armenia	56,01	57,38	56,56	55,31	55,11	55,58	56,52	57,09	57,14	56,70
Australia	78,75	78,81	78,79	78,67	78,68	78,90	78,52	78,37	78,02	78,57
Austria	79,32	79,38	79,59	79,13	79,30	79,47	79,57	79,83	79,45	79,89
Azerbaijan	50,97	51,15	51,81	52,35	51,83	52,23	52,72	53,23	53,70	53,21
Belgium	76,30	76,45	76,50	76,09	75,63	75,84	75,72	76,34	76,60	76,59
Brazil	58,24	58,30	59,39	59,63	59,83	60,38	60,20	61,04	60,85	59,89
Bulgaria	60,68	61,04	61,18	61,90	61,56	61,63	62,15	62,35	62,68	62,53
Canada	79,02	79,11	79,26	78,98	79,44	79,00	79,40	79,53	79,66	80,01
China	54,51	55,47	56,23	56,80	57,23	57,39	57,92	58,18	58,62	58,58
Cuba	52,66	52,89	52,31	52,96	52,94	52,85	52,91	53,09	52,80	53,05
Denmark	83,70	83,78	83,60	83,20	82,62	83,20	82,93	82,57	82,37	83,11
Dominican Republic	54,70	54,81	55,06	55,49	55,18	56,05	56,11	56,28	56,39	56,63
Egypt	47,17	47,47	47,63	47,71	47,47	47,70	46,85	46,19	45,76	45,80
Finland	81,95	82,16	82,09	81,81	81,53	81,92	82,05	82,05	82,45	82,02
France	76,22	76,21	76,47	75,72	76,12	76,30	76,05	75,94	76,11	75,88
Germany	80,19	80,30	80,47	79,89	79,85	80,04	79,99	80,04	80,27	80,65
Greece	66,52	66,21	66,59	66,02	65,40	64,73	64,02	63,90	65,31	64,95
Hong Kong	78,47	78,76	78,54	78,85	79,00	78,96	78,60	78,71	78,77	78,83
Hungary	66,95	67,24	67,04	67,01	66,48	66,32	66,15	66,38	65,70	65,13
India	48,90	49,36	49,16	48,91	48,57	49,10	48,90	49,92	49,59	50,01
Iran	46,52	46,73	46,35	45,48	45,57	46,76	46,76	46,67	46,98	47,34
Iraq	40,31	41,05	41,04	41,57	42,22	42,25	42,60	43,34	43,95	42,54
Italy	70,47	70,72	69,92	70,68	69,56	70,46	70,28	70,01	69,54	69,52
Japan	76,13	76,29	75,66	75,64	76,03	75,80	75,49	75,57	76,18	76,22
Jordan	56,06	55,48	55,34	56,26	56,60	55,72	55,20	56,22	56,09	56,23
Kazakhstan	54,69	55,04	54,84	54,88	54,97	55,77	55,96	56,48	57,15	58,08
Kyrgyzstan	48,48	49,21	49,88	50,81	50,04	50,37	49,92	50,71	52,56	53,40
Madagascar	43,27	44,15	44,45	43,26	42,37	42,21	42,00	42,92	43,30	43,71
Mauritius	63,67	63,52	63,76	64,04	64,28	64,67	65,25	65,41	65,18	65,25
Montenegro	59,39	59,53	59,78	60,84	61,10	61,35	61,03	61,76	62,05	62,11
New Zealand	80,83	80,46	80,39	80,37	80,70	80,70	80,73	81,19	81,45	81,83
Norway	82,28	82,49	82,50	82,06	82,20	81,71	82,19	82,25	82,48	82,94
Qatar	62,82	62,87	62,67	63,70	64,09	64,77	64,77	65,92	65,82	65,65
Russia	53,70	54,51	54,91	54,12	54,26	55,06	54,68	55,26	56,64	56,18
Saudi Arabia	54,00	54,29	53,52	54,13	54,97	55,61	55,98	56,71	57,00	56,37
South Africa	56,02	56,31	55,99	55,93	56,12	56,44	56,72	57,16	57,97	58,37
South Korea	72,66	73,07	72,68	72,50	72,51	72,38	72,33	72,35	72,01	71,06
Spain	73,00	73,03	73,15	72,80	73,03	73,33	73,19	73,36	73,62	73,77
Switzerland	81,94	82,07	81,98	81,83	81,91	82,03	82,44	82,42	82,41	82,66
Syria	44,32	43,80	43,80	44,01	43,74	42,67	40,16	37,24	37,24	36,60
Tajikistan	45,93	46,52	46,23	46,17	47,44	48,23	48,69	48,64	48,97	49,33
Turkey	55,79	56,62	55,90	55,67	56,26	56,50	56,76	57,89	59,16	57,25
United Arab Emirates	63,21	63,48	63,44	63,60	64,23	64,22	64,72	65,87	66,14	66,47
United Kingdom	78,46	78,93	78,75	78,46	78,61	79,50	79,53	79,59	79,58	80,16
United States	77,49	77,70	78,11	77,49	77,07	76,92	76,98	77,21	77,41	77,32

6. Legatum Refah Endeksi Raporu Bazı Ülkelere Ait Sıralamalar

area_name	rank_ 2008	rank_ 2009	rank_ 2010	rank_ 2011	rank_ 2012	rank_ 2013	rank_ 2014	rank_ 2015	rank_ 2016
Afghanistan	163	162	161	162	161	160	160	163	161
Albania	75	76	67	66	65	66	72	70	68
Angola	158	157	155	155	156	157	155	156	156
Armenia	63	65	78	79	80	73	73	75	78
Australia	15	14	14	13	14	14	15	17	17
Austria	12	11	10	11	11	9	9	12	12
Azerbaijan	101	101	95	100	99	99	98	95	98
Belgium	19	19	19	21	20	21	20	20	20
Brazil	58	56	56	56	55	54	52	53	55
Bulgaria	51	51	49	50	50	50	50	50	49
Canada	13	13	11	10	12	12	11	10	11
China	74	66	65	65	64	63	64	64	60
Cuba	90	93	91	94	96	97	99	100	99
Denmark	1	1	2	2	2	2	1	5	1
Dominican Republic	79	77	76	78	75	76	79	81	79
Egypt	112	112	112	115	117	121	123	126	126
Finland	4	4	5	5	4	5	5	3	5
France	21	20	20	19	19	20	21	22	22
Germany	8	7	8	9	8	8	8	8	8
Greece	40	39	41	41	42	46	46	45	46
Hong Kong	16	16	13	12	13	13	12	16	15
Hungary	36	37	37	37	39	40	40	43	45
India	105	108	110	110	109	109	108	110	109
Iran	117	118	126	125	121	122	120	119	118
Iraq	142	143	142	141	141	140	137	135	141
Italy	29	30	30	31	30	30	30	31	30
Japan	20	21	21	20	22	22	22	21	21
Jordan	73	75	68	68	78	82	81	82	82
Kazakhstan	76	79	80	82	77	79	78	74	66
Kyrgyzstan	106	104	102	104	105	107	107	102	96
Madagascar	128	129	135	140	142	141	140	138	137
Mauritius	44	43	43	43	43	41	43	46	44
Montenegro	54	54	52	52	52	52	51	51	51
New Zealand	7	8	7	6	6	7	6	7	6
Norway	3	3	3	3	5	4	4	2	2
Qatar	46	47	44	45	41	42	41	41	41
Russia	82	78	84	84	83	85	84	78	83
Saudi Arabia	83	87	83	81	79	78	76	76	81
South Africa	66	70	70	71	71	71	70	66	63
South Korea	24	27	27	27	27	27	26	27	29
Spain	26	25	25	25	24	25	25	25	25
Switzerland	5	5	4	4	3	3	3	4	4
Syria	129	131	131	134	138	149	158	157	157
Tajikistan	118	120	120	117	114	110	112	112	113
Turkey	65	71	73	70	69	70	65	60	72
United Arab Emirates	45	45	46	44	45	43	42	40	40
United Kingdom	14	15	15	14	10	10	10	11	10
United States	18	17	18	18	18	18	18	18	18